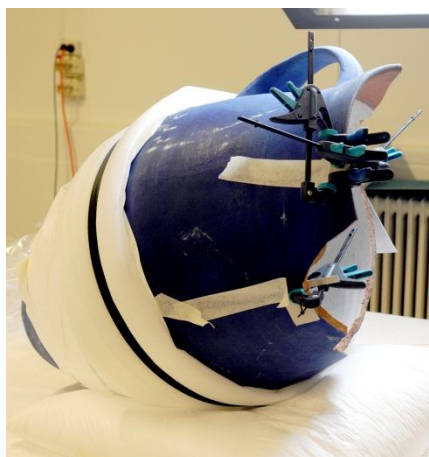

Rapport om vurdering og istandsetting av KOROs kunst i regjeringskvartalet etter 22. juli 2011

KORO

KUNST I OFFENTLIGE ROM / PUBLIC ART NORWAY

En rapport fra KORO av konservator Fredrik Qvale
Foto: Fredrik Qvale

Oktober 2013

RAPPORT OM VURDERING OG ISTANDSETTING AV KUNSTEN I REGJERINGSKVARTALET ETTER BOMBEATTENTATET 22. JULI 2011 1

Sammendrag:	1
Anbefalte tiltak:	1

Innledning	3
-------------------------	----------

Metode	4
Vurderinger for konservering og restaurering av KOROs kunst	4
Mål ved istandsetting, fysiske mål.	5
Tilstandsrapporter	6
Merking.....	6
Lageret	7
Kontakt med bruker.....	7

Generelt om verkenes tilstand	8
Skader fra eksplosjonen.....	8
Følgeskader/indirekte skader	8

Type skader fordelt på type kunstverk	8
Grafikk.....	8
Maleri.....	9
Behandlingen.....	10
Keramikk	11
Tekstil.....	12
Utendørs skulptur Knut Steen «Aurora»	13
Vurdering.	14
Anbefaling/Konklusjon	15
Annet	15

Erfaringer med skader og mulige tiltak	15
Tiltak	16

Nærmere om de enkelte verkene	17
BÅRD BREIVIK: «Uten tittel», ukjent datering, KORO.000445 og KORO.000446	17
Tilstand: KORO.00445	17
Behandling	18
Tilstand: KORO.00446	18
Behandling	19
KNUT STEEN: «Aurora», (1981), KORO.001822.....	19
Materiale.....	20
Teknikk	20
Tilstand.....	21
Strukturell tilstand	21
KRISTIAN BLYSTAD: «Til Adagio», ukjent datering, KORO.001829	23
Tilstand.....	23
Behandling	23

LISBETH DÆHLIN: Uten tittel, ukjent datering, KORO: 000673	24
Materiale og teknikk	24
Tilstand	25
Behandling	25
ELISABETH VON KROGH: «Tre krukke», 2002, KORO. 004599	26
Tilstand: Sort krukke med grønne sirkler	26
Behandling	27
Tilstand: Gul- og grønnstripet krukke.	27
Behandling	27
Tilstand: Rutete krukke	27
KARIN M. VALUM: «Violett veggobjekt, Blått veggobjekt og Orange veggobjekt», 1993, KORO. 004600 ..	27
Tilstand	28
Behandling	28
CARIN WESSEL: «Samklang/Rødt blad», 1988, KORO.000667	28
Tilstand	28
Tiltak	29
CARIN WESSEL: «Samklang/Gul måne», 1988, KORO.000668	29
Tilstand	29
Tiltak	29
GRO JESSEN: «Ozon», 1988, KORO.000674	30
Tilstand	30
Tiltak	30
GEIR STORMOEN: «Samklang/Sølvblad», 1988, KORO.000676	31
Tilstand	31
Behandling	31
GEIR STORMOEN: «Samklang tre stadier», 1988, KORO.000670	32
Tilstand	32
Behandling	32
GEIR STORMOEN: «Samklang/Greenpiece», 1988, KORO.000669	32
Tilstand:	33
Behandling:	33
DAG SKEDSMO: «Romson», 1988, KORO.000678, KORO.000672, KORO.001354, KORO.002579, KORO.004921, KORO.004922 og KORO.004923	33
Tilstand	33
Behandling	34
PER KLEIVA: Uten tittel, 1982, KORO.001823	34
Tilstand: Del 1 venstre felt	35
Behandling	35
Tilstand: Del 2, midtre felt	35
Behandling	35
Tilstand: Del 3, høyre felt	35
Behandling	36
GUNNVOR ADVOCAT: «Hete», 1980, KORO.001830	37
Tilstand	37
Behandling	37
GUNNVOR ADVOCAT: «Castiglione», 1982, KORO. 002687	39
Tilstand	39
Behandling	39
ANNA-EVA BERGMANN: «Nunatak Argent», 1982, KORO.002015	41
Tilstand	41

Behandling	41
ANNA-EVA BERGMANN: «Finmark rouge», 1982, KORO.002998	42
Tilstand	42
Behandling	43
HALVDAN LJØSNES: «Kuplane i Moriane», Ukjent datering, Uten KORO-nr.	44
Tilstand	44
Behandling	44
BJØRN W. MORTENSEN: «Uten tittel», Ukjent datering, KORO.000671	46
Tilstand	46
Behandling	46
BRITT JUUL: «Narsiss», ukjent datering, KORO.004398	47
Tilstand	47
Behandling	47
BENTE TØNNESSEN: «Fargestifter på duk», 2002, KORO.004598	48
Tilstand	48
Behandling	48
BENTE TØNNESSEN, «Rød boks, Blå Lascaux-flaske, Gul bolle», 2002, KORO.004814	49
Tilstand	49
Behandling	49
FAM KRISTINA EKMAN: «Uten tittel», 1981, KORO.001825	50
Tilstand	50
Behandling	50
MORTEN H. MANUS: «Stekt and i Nord-Trøndelag», 1979, KORO.002688	51
Tilstand	51
Behandling	51
ANDERS KJÆR: «Åpent vindu V», 1976, KORO.002691	52
Tilstand	52
Behandling	52
SUZANNE ØGAARD: «L'Orage», 1979, KORO 002695	53
Tilstand	53
Behandling	53
MORTEN H. MAGNUS: «Kierka», (1975), KORO.002703	54
Tilstand	54
Behandling	54
MORTEN H. MAGNUS: «Bryllup i Folldalen», (1979), KORO.002704	55
Tilstand	55
Behandling	55
MORTEN H. MAGNUS: «Til Karoline» (1975), KORO.002705	56
Tilstand	56
Behandling	56
WILLIBALD STORN: «IKON», Ukjent datering, KORO.002733	57
Tilstand	57
Behandling	57
DAGFINN KNUDSEN: «Prest», Ukjent datering, KORO.002738	58
Tilstand	58
Behandling	58
TERJE RESELL: «Par II», 1981, KORO.002740	59
Tilstand	59
Behandling	59
RIGMOR HANSEN: «Still life VII», 1977, KORO.002742	60

Tilstand.....	60
Behandling	60
WILLIBALD STORN: «Løpende glede», 1980, KORO.002744	61
Tilstand.....	61
Behandling	61
TERJE RESELL: «Hverdagsglede», 1981, KORO.002750	62
Tilstand.....	62
Behandling	62
TERJE RESELL: «Skulk», 1981, KORO.002751.....	63
Tilstand.....	63
Behandling	63
TERJE RESELL: «Løype», 1981, KORO.002752	64
Tilstand.....	64
Behandling	64
LIV BENEDICTE NIELSEN: «Paradis», 1981, KORO.002755	65
Tilstand.....	65
Behandling	65
RIGMOR HANSEN: «Blomster VI», 1978, KORO.002760	66
Tilstand.....	66
Behandling	66
BENGT MOBERG: «Chamaedorea», 1981, KORO.002761	67
Tilstand.....	67
Behandling	67
LOUISE DAHM HEDEMARK: «Uten tittel», ukjent datering, KORO.002763	68
Tilstand.....	68
Behandling	68
BENTE TØNNESSEN: «To krukker», 1993, KORO.004817	68
Tilstand.....	69
Behandling	69
TERJE RESELL: «Alene», 1981, Uten KORO-nr.	69
Tilstand.....	69
Behandling	69

GENERELLE TILTAK..... 71

Krisehåndtering..... 71

Innledning..... 71

Fase en, alminnelig god forvaltning av kunsten..... 72

Fase to, under selve krisen..... 73

Fase 3, ivaretagelse og istandsetting av kunsten..... 74

Tiltak..... 74

Konklusjon..... 76

Hva bør gjøres med kunsten?..... 77

Rapport om vurdering og istandsetting av kunsten i regjeringskvartalet etter bombeattentatet 22. juli 2011

Sammendrag:

Denne rapporten omhandler KOROs arbeid med å sette i stand kunstverkene i regjeringskvartalet. Totalt ble over 1000 kunstverk tatt ut av regjeringskvartalet og sikret, av disse var 74 under KOROs forvaltning. De verkene som ikke var under KOROs forvaltning, er tilbakelevert sine eiere med anbefalinger om hvordan de bør settes i stand.

Kulturdepartementet bevilget totalt 1,82 millioner NOK til sikring og istandsetting av KOROs kunst i regjeringskvartalet. Første prosjekt tok for seg sikring av kunsten. Dette prosjektet tar for seg istandsetting av kunsten og vurdering av kriseberedskapen.

Utover det å sette i stand kunstverkene er også skadene analysert for å få en formening om skadeforløp og årsak. Kun en mindre del av skadene er en direkte følge av eksplosjonen. De fleste skadene har en annen hovedårsak og burde ha vært unngått. Et typisk eksempel er at opphenget har vært dårlig, og bildet har falt ned og fått skader i fallet, eller ved at det senere har blitt tråkket på. Mange av kunstverkene hadde også behov for istandsetting før eksplosjonen.

Det er klart at forvaltningen av kunsten i regjeringskvartalet ikke har vært på det nivået som hadde vært ønskelig. Opphenget skulle ha vært bedre, innrammingen skulle ha vært mer solid, og bakplater skulle ha vært montert. Dette burde ha vært avdekket og utbedret tidligere. Det at mange av verkene også hadde trengt rengjøring allerede før eksplosjonen, vitner om at det bør settes inn flere ressurser på forvaltning, og at kunnskaper om skadeforebyggelse må gjøres tilgjengelig for offentlige institusjoner som disponerer og forvalter kunstverk.

Kriseplaner/beredskapsplaner er utarbeidet på grunnlag av de erfaringer som er gjort i det foregående prosjektet og dette prosjektet. Videre er det tatt kontakt med parter som vil være involvert ved en eventuell krise for å vurdere hvordan informasjonsflyten bør være. Under en krise er det svært viktig å få rett kompetanse med riktig informasjon på rett sted så raskt som mulig. Dette fordrer imidlertid at informasjonen som finnes i registrene alltid er oppdatert. Og at de som håndterer kunsten i krisesituasjonen, har de rette forutsetningene for å gjøre dette.

Erfaringene fra denne ekstreme hendelsen viser at forebyggende arbeid i form av et godt register, oversikt over kunsten, kunnskap om kunsthåndtering, beredskapsplaner, god kommunikasjon med bruker og enkle forebyggende grep når kunsten monteres, kan redusere skadeomfanget betraktelig. På sikt vil det være svært viktig at dette vektlegges i den alminnelige forvaltningen av kunst i offentlig eie.

Anbefalte tiltak:

- Forvaltningen av kunst i offentlig eie bør styrkes slik at ivaretagelsen blir forsvarlig.
- Kunnskap om ivaretagelse av kunsten bør gjøres tilgjengelig for de som har kunsten hos seg (bruketstatene).
- Brukeretatene bør være pålagt å utarbeide risikoplaner for kunsten. Etatene bør få tilgang til ressurser for å foreta en slik analyse.

- Forsvarlig montering av kunsten er viktig. Stedlig risikoanalyse bør ligge til grunn for montering av kunstverk.
- Kontakt og samarbeid med lokalt brann- og politivesen bør opprettes.

Innledning

Den kunsten i regjeringskvartalet som KORO har forvaltningsansvaret for, ble i et tidligere prosjekt, tatt ut, sikret og lagret på eksterne lagre (Kunsten i regjeringskvartalet - rehabiliteringsprosjekt etter 22. juli 2011). Det ble lagt vekt på å stabilisere kunsten, slik at den kunne flyttes og lagres, uten risiko for videre skader. Man kunne ikke begynne å sette i stand verkene, fordi KORO på den tiden ikke hadde egnede lokaler eller utstyr. Det var heller ikke tatt høyde for dette i det foregående prosjektet.

Dette prosjektet har hatt som mål å fullføre det påbegynte arbeidet med å ta vare på kunsten som KORO forvalter i regjeringskvartalet etter terrorangrepet 22. juli. 2011, samt å sette den i stand slik at kunstverkene kan utplasseres igjen.

Det videre arbeidet har bestått i å utarbeide tilstandsrapporter på de enkelte kunstverk, innhente samtykke fra kunstnere eller deres etterlatte der hvor det etter vår vurdering skjer en endring av kunstverkets karakter etter åndsverksloven § 2 om kunstnerens råderett over verket. Hva brukerne ønsker at kunsten skal vise, vil også ha betydning i denne sammenheng. Verkenes betydning innen nyere norsk kunsthistorie tillegges også stor vekt. Dette er momenter som vil legge føringer på hvordan arbeidet utføres. Det må også sammenholdes med hva som er praktisk mulig innenfor de økonomiske rammer prosjektet setter.

Det er viktig å være klar over at hvis regjeringskvartalet rives og alle spor etter eksplosjonen fjernes, vil det være få primærkilder som vitner om selve eksplosjonen. I denne sammenhengen kan den skadde kunsten være en dokumentasjon på det som hendte i regjeringskvartalet 22. juli 2011.

KORO hadde 76 verk i regjeringskvartalet. Av disse ble 47 kunstverk i 111 deler tatt ut, sikret og stabilisert. 4 kunstverk ble rengjort og sikret på stedet. 1 kunstverk er så integrert i bygningsmassen at det ikke lar seg fjerne. Det er derfor kun dokumentert. 8 kunstverk er tidligere fjernet (overmalt). 16 kunstverk ble ikke funnet og må vurderes som tapt.

Det var stor variasjon i type kunstverk, og de fordelte seg slik, etter materialgrupper og type:

- **Tekstil**
3 verk, totalt 5 deler
- **Uorganisk, keramikk og stein**
3 verk, totalt 6 deler
- **Maleri**
17 verk, totalt 77 deler
- **Blandede teknikker**
6 verk, totalt 9 deler
- **Bronse**
1 verk
- **Tegning**
1 verk
- **Grafikk**
20 verk

Totalt var det 51 kunstverk bestående av 109 deler eller objekter som skulle vurderes om de skulle behandles, og hvordan de skulle behandles. Verkene varierte også i omfang og størrelse fra en 5 meter høy bronseskulptur og tekstilkunst på 20 kvadratmeter, til små grafiske verk.

Kunstverkene ble skapt i perioden fra slutten av 1970-årene til slutten av 1980-årene. Dette var en periode hvor det ble eksperimentert mye med materialbruken, gamle teknikker ble brukt på nye materialer og omvendt. Det finnes lite erfaring med disse nye teknikkene og materialene i motsetning til for eksempel tradisjonelle oljemalerier som det finnes flere hundre års erfaring i å restaurere. Videre er verkene utenfor en tradisjonell museums kontekst. Dette sammenholdt med nye materialer og teknikker gjør at mye av erfaringene fra konserveringslitteraturen ikke er direkte anvendbare og må tilpasses denne aktuelle situasjonen.

Utover det å restaurere og konservere kunsten og gjøre den klar til å utplasseres hos bruker, vil konserveringen og restaureringen av kunsten gi verdifull erfaring for KORO. Ikke bare med tanke på restaurering av denne typen kunst, men også innen kriseberedskap. Prosjektet vil gi erfaring i hvordan kunsten allerede ved utplassering kan gjøres mer robust og lettere håndterbar ved en krise, uten at dette forringer opplevelsen av kunsten.

Høsten 2012 ble i hovedsak brukt til å planlegge det videre arbeidet og gjøre praktiske forberedelser til å motta kunsten som ble lagret eksternt. Dette innebar i hovedsak å klargjøre KOROs lager til å ta imot kunsten, samt å innhente en kunsthistorisk vurdering av kunstverkene. Det ble også tatt kontakt med kunstnere og brukere for å få en indikasjon på hvilke forhold de enkelte hadde til kunsten. Konserveringslitteraturen ble undersøkt, og det ble konferert med konservatorer med erfaring med lignende type kunst for å kunne lære av deres erfaring.

Metode

Her gjennomgås de hensynene som ligger til grunn for istandsettelsen av KOROs kunst i regjeringskvartalet etter 22. juli 2011.

Vurderinger for konservering og restaurering av KOROs kunst

Et kunstverk kan være verdifullt på forskjellige måter. Mange tenker umiddelbart på den økonomiske verdien, men siden mange kunstverk er unike, er de i praksis umulige å erstatte i kroner og øre. Et kunstverk kan også representere andre verdier, som symbolverdier for enkeltpersoner og grupper. Dette må det tas hensyn til når et kunstverk konserveres eller restaureres.

Det ble tidlig reist spørsmål om hvordan kunsten best skulle settes i stand. I mange tilfeller vil kostnadene ved restaurering overstige den økonomiske verdien av kunstverket. Vi avgjorde at dette ikke skulle være bestemmende for om et kunstverk skulle restaureres eller ikke. Erfaringene fra det forrige prosjektet støttet dette. Der observerte vi at mange av kunstverkene hadde stor affeksjonsverdi for brukerne og at det derfor er viktig at kunstverkene blir tilbakeført. Mange av kunstverkene er også så unike og av et slikt format at det er svært vanskelig å sette en prismessig takst på dem. Det at verkene også i varierende grad kom uskadet fra eksplosjonene, kan for mange gi verkene en verdi i seg selv. Det ble derfor ikke foretatt noen økonomisk taksering av skadene og økonomisk verdivurdering av kunsten.

Mye av kunsten var også laget til S-blokka og regjeringskvartalet bygg 4 og betraktes som stedsspesifikk. Det vil si at den er laget for å spille sammen med omgivelsene og på den måten danne en helhet sammen med omgivelsene. Det er trolig slik at S-Blokka og R4 ikke vil bli bygget opp igjen på samme måte eller slik at kunsten kommer tilbake til sitt opprinnelige rom. Det kan da hevdes at kunstverkene ikke kan gjenskapes fordi rommet ikke eksisterer lenger. Vi har vurdert det slik at kunstverkene i seg selv er sterke nok til at de kan stå alene, og at de kan ha høy kunstnerisk verdi selv om de ikke kan plasseres i sitt opprinnelige rom.

Det ble også vurdert i hvilken grad kunsten skulle restaureres. I noen tilfeller ble det ytret ønske om at skadene ikke skulle repareres, slik at skadene fra eksplosjonen ikke ble utbedret. Tanken bak dette var at kunstverket da ville bli et minne om hendelsen. Dette innebærer at kunstverket blir tillagt en annen mening enn det kunstneren la i verket da det ble laget. En slik løsning vil kreve samtykke fra kunstneren eller kunstnerens etterlatte. Noen brukere hevdet også at det var svært uheldig og kan være en påkjenning å stadig bli minnet om hendelsen ved å se kunst med eksplosjonsskader. For noen kunstverk vil det ikke være mulig å la være å reparere skaden, fordi verket er ustabilt og ikke kan håndteres i skadet tilstand. Andre verk vil ikke være mulig å reparere uten stor risiko for å påføre verket ytterligere skader. En mulighet her kan være å erstatte verket, men det ivaretar hensynet til verkets originalitet på en lite tilfredsstillende måte.

Den kunsthistoriske vurderingen som ble innhentet, plasserer verkene i tre kategorier: Særskilt viktige kunstverk, viktige kunstverk og øvrige kunstverk. Vurderingen indikerer at mange av verkene er av så stor betydning for nyere norsk kunsthistorie at hensynet til kunstnerens intensjon for noen av verkene må være det som veier tyngst.

Vi har i vurderingen av om hvordan et kunstverk skal restaureres, foretatt en egen vurdering av hvert enkelt kunstverk og har i størst mulig grad prøvd å ivareta ovennevnte hensyn. Man tenker ofte på at et verk er originalt, som en original idé, det kunstnerskapte, men det henspiller også på materialbruken. Det er ønskelig å bevare mest mulig av kunstverkets originale materiale, samtidig som kunstnerens intensjon skal ivaretas.

I de tilfeller hvor utbedring av skadene vil være en stor risiko for selve kunstverket, og det er stor sannsynlighet for at utbedringen vil forstyrre kunstnerens intensjon mer enn selve skaden, er det tatt kontakt med kunstneren, og problemstillingen er blitt fremlagt. Kunstneren har i disse tilfellene ikke hatt innsigelser mot at verket vises, selv om det har skader. Dette er under forutsetning av at kunstverket er stabilt og at skaden ikke svekker kunstverkets holdbarhet.

Der hvor verkene har fått forstyrrende skader og/eller skadene er av en slik art at kunstverket ikke kan håndteres, er skadene utbedret. Hensynet til at kunstverket skal fungere som dokumentasjon på selve hendelsen, er ivaretatt ved å gjøre skadene synlige fra nært hold, men ikke fra avstand slik at skadene ikke ødelegger den visuelle opplevelsen av verket. På denne måten ivaretas også kunstnerens intensjon, og den visuelle opplevelsen av verket bør på denne måten være upåvirket av eksplosjonen. Verkenes skader er også dokumentert i de tilstandsrapporter som er utarbeidet for hvert enkelt verk.

Mål ved istandsetting, fysiske mål.

Det har vært en antatt forutsetning under arbeidet at verkene skal tilbake til bruker i regjeringskvartalet. Istandsettingen vil ta hensyn til at kunstverkene skal tilbake i et offentlig miljø og

vil i praksis ofte vil bli håndtert av folk uten erfaring med håndtering av kunst. Det er også et mål ved istandsettingen å gjøre de forberedelsene som er hensiktsmessige, slik at ved en krisesituasjon er risikoen for skade på kunstverket redusert. Derfor har en ved istandsettingen lagt vekt på å gjøre reparasjonene så robuste som mulige. Det vil si at det preventive er tillagt stor vekt. Dette skal gjøre at uheldige eksponeringsforhold som klima, vibrasjoner og fysiske forhold skal gi minst mulig skade på verkene når de henger fremme. Videre skal verkene tåle en røffere håndtering enn hva som ville vært normalt i et museum. Under istandsettingen er det derfor lagt vekt på å gjøre kunstverkene mest mulige robuste, samtidig som det ikke skal gå ut over opplevelsen av selve verket. For eksempel har maleri på lerret fått bakplate og vatt mellom lerretet og bakplaten for å redusere vibrasjoner i lerretet som på sikt kan medføre at malingen løsner. Maleriene har fått en ramme for å beskytte kanter og hindre at bildeflaten blir skadet, hvis bildet skulle falle ned. En ramme vil også gjøre det mulig å håndtere bildet uten å ta på selve bildet. Erfaringer viser at en hensiktsmessig innramming ville ha forhindret mange av de oppståtte skadene.

Ideelt sett bør utplassering av kunstverkene gjøres i samråd med en konservator eller annen som har erfaring med hvilke risikofaktorer som er til stede, og som har erfaring med å redusere disse. Det er ofte svært enkle tiltak som kan ha stor effekt over tid. For eksempel at lysfølsom kunst utsettes for direkte sollys. Kunsten kan da flyttes vekk fra sollyset, eller gardiner eller annen solskjerming kan monteres. Et annet eksempel er kunst på vegg i trafikkerte områder, hvor en sperre langs gulvet kan hindre at traller og annet kan støte borti kunstverket.

Tilstandsrapporter

Tilstandsrapporter er utarbeidet for hvert enkelt verk. Disse utarbeides i samsvar med Norsk Standard NS-EN 16095:2012. Formålet med en tilstandsrapport er å dokumentere tilstanden til et kunstverk på et gitt tidspunkt. Denne kan da benyttes som utgangspunkt for å registrere om det skjer endringer av kunstverket over tid. Den vil også kunne avdekke behov for konservering/restaurering. Hvis det er behov for dette, er det naturlig å utarbeide et behandlingsforslag. Det utarbeides også en behandlingsrapport, hvis behandling er nødvendig. Denne vil inneholde de vurderinger som er gjort, og hvorfor en type behandling er valgt fremfor en annen. Rapporten vil også dokumentere hvilke materialer som er brukt under restaureringen, og hvorfor disse er brukt. Disse dataene er svært viktige hvis det senere skulle være behov for ytterligere konservering eller for å gjøre om reparasjonene. Man kan da spare mye tid ved å vite hva som er gjort, og velge materialer som er kompatible med den tidligere behandlingen. En tilstandsrapport vil også inneholde anbefalinger med hensyn til oppbevaring og håndtering.

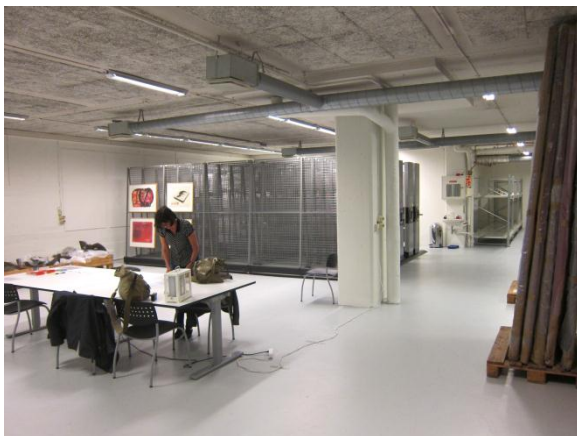
Merking

Merking av kunsten er svært viktig for å identifisere riktig eier. I arbeidet med å ta ut kunsten var det enkelte verk som ikke var registrert i KORO's kunstverkdatabase, men de var merket. Hadde ikke disse vært det, ville de ha vært tapt for KORO. Det var også verk som ikke ble funnet, det er usikkert om disse forsvant under opprydningen eller allerede hadde vært fjernet. Antallet som mangler, er i overensstemmelse med den prosentsatsen som har kommet frem i andre undersøkelser om svinn fra KORO's samling. Det at det er samme type kunst, i hovedsak grafikk i mindre formater, støtter også opp om at mye kan ha vært fjernet før eksplosjonen. All kunst er derfor i dette prosjektet merket. For grafikk er selve bladet og rammen påskrevet KORO nr. Kunsten påføres KORO nr. slik at det ikke lett

kan tas bort. Siden kunsten ikke skal videreselges, medfører det ikke noe verditap, og merkingen er ikke synlig fra normal betraktningsvinkel. Merking er også viktig for å identifisere eier av kunsten og kunstverket. Verkene identifiseres med samme nummer som benyttes i KORO's database.

Lageret

KORO disponerer et lagerlokale som hittil har vært benyttet til mellomlagring av kunst som er under KORO's forvaltning. Etter befaring ble det besluttet å benytte dette lageret til det videre arbeidet. Lageret har et delvis kontrollert miljø, men dette ble ikke ansett som viktig i denne sammenhengen fordi kunsten som skulle inn på lageret, tidligere var plassert i ikke- kontrollerte miljøer. Eventuelle skader som kunne ha ukontrollert miljø som årsak, har høyst sannsynlig allerede skjedd. De ville heller ikke bli forverret på lageret.

KORO's lager før det ble ominnredet til konserveringsverksted

For å sikre at kunstverkene ble godt tatt vare på, ble det besluttet at alt arbeid skulle gjøres på lageret. Målet var å sikre minst mulig flytting og håndtering av kunsten, noe som ville utsette den for risiko for fysiske skader og ukontrollert miljø. Dette kunne ha vært tilfellet hvis kunsten skulle konserveres hos eksterne konservatorer på deres verksted. Det ville også medført store transportkostnader og organisering av logistikk, samtidig som det ville vært vanskelig å ivareta sikkerheten. Det var også viktig å ha umiddelbar tilgang til kunsten, slik at det var mulig å arbeide med flere objekter og samtidig håndtere forespørsler om kunsten.

For å kunne gjennomføre visuelle tilstandsundersøkelser, ble det innkjøpt utstyr som stereomikroskop, flyttbar dagslysarbeidslampe med stativ og heve- og senkebord som var stort nok til at kunsten kunne ligge flatt på bordet. Det ble også innkjøpt løfteutstyr for å kunne flytte verkene internt på lageret. Alt tatt i betraktning lot lokalene seg lett omarbeide til et egnet og funksjonelt verksted for istandsetting av kunsten.

Kontakt med bruker

Departementenes servicesenter (DSS) har etablert en egen eiendomsforvaltningsavdeling. KORO har vært i kontakt med denne og vil videre holde kontakt når det gjelder utplassering av kunsten. DSS har ansvaret for alle fellestjenester og fellesområder i regjeringskvartalet. Selv om mye av kunsten var plassert på de forskjellige departementers område, har det vært naturlig for KORO å ha kontakt med DSS når det gjelder tilbakeplassering av kunstverkene.

Generelt om verkenes tilstand

Mange av verkene har i lengre tid vært eksponert i det offentlige rom, noen i over 30 år. Alle verkene bærer preg av dette i varierende grad. Det har vært støvavsetninger på alle horisontale flater. De bærer også preg av generell luftforurensning fra uteluften. Dette er en naturlig konsekvens av at kunstverkene befant seg i bygg som er lokalisert i bykjernen. De eldste verkene har også en viss gulning som trolig kan forklares med at det tidligere var anledning til å røyke i byggene. Mange av verkene har også slitasjeskader på nedre del av arbeidet. Dette gjelder særlig verk som har vært i rom med mye trafikk med traller og annet. Noen verk har også merker fra renhold som har vært uheldig utført. Et verk var allerede i dårlig forfatning før eksplosjonen, men det ble først avdekket etter flytting av verket, se nedenfor spesielt om Aurora. Således har de fleste verkene hatt behov for istandsetting før de fikk skader fra eksplosjonen.

Skader fra eksplosjonen

Mange av kunstverkene fikk direkte skader fra eksplosjonen. Disse skadene skyldes oftest fragmenter fra vegger og glass som har truffet overflaten til kunstverkene. Dette har medført skader i overflatene i form av hull, riper og avsetning av gips og maling. Noen av verkene som befant seg i Høyblokkas resepsjon i 1. etasje, har vi ikke funnet noen rester av, og de må anses som tapt. Et av arbeidene som var i R4 hvor det var branntilløp, fikk sotskader. Alle verkene fikk avsatt store mengder støv fra eksplosjonen. Dette støvet besto i hovedsak av skarpe glassfragmenter. Støvet ble, i den grad det var mulig, fjernet med støvsuging før verkene ble pakket inn. Støvet kunne påføre verkene store skader ved videre håndtering, hvis det ikke ble fjernet. Skader som følge av at slikt støv blir gnidd inn i overflaten på malerier, kan være svært vanskelig å restaurere på en tilfredsstillende måte.

Følgeskader/indirekte skader

Dette er skader som ikke er en direkte følge av eksplosjonen, men som skjedde kort tid etter og som i en mer ideell situasjon kunne ha vært unngått. Dette kan være skader som skjedde fordi et bilde falt ned på grunn av dårlig oppheng, eller at bildet ble liggende på gulvet og ble skadet etter at det falt ned. Det er også klart at mange av disse skadene kunne vært redusert hvis innramming og oppheng hadde vært bedre. Skader har også skjedd fordi kunstverk ble håndtert på en uprofesjonell måte. De fleste skadene på kunsten var indirekte skader.

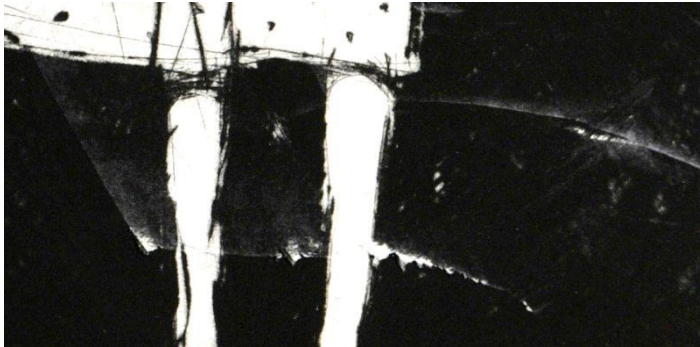
Type skader fordelt på type kunstverk

Nedenfor gjennomgås de typiske skader og den behandlingen som ble gjort med de forskjellige materialgrupper. Det vurderes også eventuelt hvordan skadene kunne ha vært unngått, og eventuelle tiltak som ville ha redusert skadeomfanget.

Grafikk

KOROs grafikk var innrammet med glass og aluminiumsramme. All grafikken ble rammet inn på nytt, og bladene ble merket med KORO-nr. Disse ble rammet inn på nytt fordi innrammingen var gammel, og det var fremdeles glasstøv mellom rammene og bakplatene. Under demontering av innrammingen viste det seg at det ikke var brukt syrefrie materialer på enkelte av bildene.

Fire av bildene hadde fått direkte skader fra eksplosjonen i form av glassfragmenter og gipsstøv over hele bildeflaten. På tre av disse verkene hadde glassfragmentene gått gjennom det grafiske bladet. Fem av bildene hadde fått skader som en følge av at de hadde falt ned. Glasset var da blitt knust, og det knuste glasset hadde «høvlet» bort deler av overflaten. Skadene ble utbedret med funorilim, og løse deler av overflaten ble lagt ned med falseben. Deretter ble bildet rengjort og lagt i press. Til slutt ble skadene retusjert med vannfarger hvis nødvendig.

Detalj fra TERJE RESELL, «Alene», typisk skade fra glass som har «høvlet» overflaten på bildet.

Disse skadene kunne ha vært unngått hvis bildet ikke hadde falt ned fra veggen. Alle bildene som falt ned, var hengt opp med en tynn stålvaiert festet i rammen og hengt på en spiker som var slått inn i veggen. Det skulle lite til før vaieren hoppet av spikeren og bildet falt ned. Hvis det hadde vært brukt en L-formet krok istedenfor en spiker, hadde bildene trolig ikke falt ned.

Det kan hevdes at skadene ville ha vært unngått hvis bildene hadde vært rammet inn med plexiglass. Dette er riktig fordi plexiglass ikke knuses på samme måte, er mer fleksibelt og tåler mer. Ulempen med plexiglass er at det ikke er like klart som glass og er mykere så det bøyer seg lett. Dessuten får også plexiglasset svært lett riper og tiltrekker seg lett støv, fordi det lett blir statisk. Dette fører til at plexiglass ikke har like lang holdbarhet. Hvis det ikke skiftes, vil det forringe den visuelle opplevelsen av kunsten. Det finnes plexiglass som er ripesikkert og lite statisk. Dette er svært dyrt, men i enkelte tilfeller kan det være et godt alternativ.

Vi valgte å ikke benytte plexiglass da bildene ble rammet inn på nytt, fordi egnet plexiglass er svært kostbart og glass gir et bedre visuelt inntrykk.

Maleri

Det var flere malerier som ble skadet 22. juli 2011. Disse befant seg i Høyblokka, S-blokka og i R4. Seks av disse var malerier i tradisjonell forstand med malt lerret spent opp på en blindramme. Disse var skadet i varierende grad, fra hull i lerretet til riper i overflaten. De bar også preg av å ha hengt fremme lenge, og alle ville ha hatt behov for omfattende rengjøring selv før eksplosjonen. Istandsetting av maleriene ble gjort på KOROs verksted av eksterne konservatorer.

Istandsetting av malerier på KOROs verksted

Alle bildene hadde sementstøv, gipsfragmenter og glassstøv på alle overflater, noen hadde fotavtrykk og muggflekker. Bildene hadde også fått gips- og glassfragmenter mellom lerretet og blindrammen. Det var også skader i malingslagene i form av riper og glassfragmenter som var presset inn. Mange av bildene hadde lite spenn i lerretet og hadde mistet kilene og var derfor buklede i overflaten. Det manglende spennet gjorde at lerretet lett kunne bli utsatt for vibrasjoner, noe som over tid kan føre til at malingslaget løsner.

De fleste bildene hadde en pynteramme som var festet til blindrammen, denne ga bildet liten beskyttelse fordi bildeflaten var høyere enn pynterammen. Ingen av bildene hadde bakplate, noe som gjorde dem utsatt for skader fra baksiden og for vibrasjoner.

Mange av skadene er av sekundær art og kunne ha vært unngått hvis opphenget hadde vært bedre. Bakplate ville ha forhindre skade på ett av bildene og ha redusert skadeomfanget på andre. Hadde bildene hatt en solid ramme som gikk lenger ut enn bildeflaten, er det stor sannsynlighet for at det hadde vært mindre skader på bildene. Det hadde da også vært mulig å håndtere bildene uten å ta på selve overflaten, og håndteringen hadde vært lettere. En mer solid ramme ville også beskyttet bildet da det falt ned fra veggen.

Behandlingen

Først ble maleriene konsolidert, og løse malingslag ble festet. Deretter ble de rengjort med børste og støvsuger. Støv som ikke lot seg fjerne på denne måten, ble løftet opp med myk gummi. Polyuretansvamper ble også brukt til å rengjøre bilders overflate. Området mellom blindrammen og lerretet ble rengjort med spatler og støvsuger.

Bulkede lerreter ble planert ved at de ble fuktet og lagt under press. Der det var nødvendig, ble lerretet løsnet fra blindrammen, og det ble satt inn nye stifter der de gamle var dårlige. Lerretet ble spent opp igjen, og det ble satt inn nye kiler og kilestoppere slik at kilene ikke skal falle ut igjen. Der det var rifter i lerretet, ble disse sveiset sammen og området forsterket på baksiden med

inertmateriale. Andre riper i overflaten ble kittet og gitt samme overflatestruktur som bildet. De ble videre retusjert.

Smuss som ikke kunne fjernes uten å skade malingslagene og var skjemmende for bildet, ble retusjert.

Alle maleri på lerret fikk påmontert bakplate i kanalplast. Denne vil beskytte mot skader fra baksiden, redusere vibrasjoner i lerretet og lette håndteringen. De fleste bildene har kun en tynn pynteramme spikret fast i blindrammen. Denne gir bildet svært liten beskyttelse mot fysiske skader. Derfor vil bildene bli montert i en solid ramme som er høyere enn bildeflaten.

Keramikk

Det var til sammen fire keramikkarbeider, totalt åtte objekter i regjeringskvartalet. To av disse var plassert i første etasje i Høyblokka og må anses som tapt, se bilder.

Elisabeth Von Krogh, «Gul krukke», 2001, tapt

Elisabet Von Krogh, «Sort krukke», 2001, tapt

Keramikk er i utgangspunktet et robust og hardt materiale, som tåler mye inntil et visst punkt, hvor det gir etter eller knuser. Normalt er også keramikk glasert. All keramikken i regjeringskvartalet var uglassert og hadde porøse overflater. Dette var en utfordring under istandsettingen. Den porøse overflaten gjorde at støv fra eksplosjonen og merker etter gjenstander som hadde truffet keramikken, var svært vanskelig å fjerne. Den porøse overflaten gjorde også at smuss og annet som hadde festet seg til overflaten før 22. juli 2011, i praksis var svært vanskelig å fjerne uten å lage store skjolder i overflaten. Størrelsen på enkelte av gjenstandene var en utfordring i seg selv, ikke bare håndteringsmessig, men konserveringsteknisk ved at tradisjonelle limtyper ikke kunne benyttes, fordi de tørket så raskt at limet var tørt før hele bruddflaten var påført lim.

Elisabeth Von Krogs «Tre krukker» (KORO.004599) i S-blokka hadde vært flyttet fra sin opprinnelige plassering i departementrådens møterom. Dette var ikke meldt til KORO. Derfor tok det tid før vi fikk lokalisert dem. To av krukkene hadde fått direkte skader fra eksplosjonen. Dette var kun overflateskader i form av hakk og malingrester. Grunnen til det begrensede skadeomfanget var at

krukkene var limt fast til en glassplate. Dette gjorde at de ikke veltet på grunn av eksplosjonen. Det er naturlig å anta at skadene på krukken hadde vært mer omfattende hvis de hadde falt ned. På en annen side gjorde fastmonteringen av krukken at det var krevende å få krukken ut. De måtte tas ut stående på glassplaten av to personer. Da vi satte i stand krukken, vurderte vi at skadene var så skjemmende for den visuelle opplevelsen av krukken, at vi valgte å retusjere bort skadene.

Lisbeth Dæhlins krukke «U.T.» (KORO.000673) befant seg på mesaninen i vestibyen i R4. To av krukken ble fysisk skadet. Den tredje ble funnet stående opp ned, uskadet ved siden av de to knuste krukken. Dette sammen med hvordan de to andre krukken var knust indikerer at krukken var sterke nok til å motstå trykkbølgen fra eksplosjonen, men trykkbølgen førte til at krukken veltet. Det var dette fallet som førte til skadene. Dette støttes også av at det er kun den øverste delen av krukken som er knust. Det er mulig at skadene kunne ha vært unngått, hvis krukken var montert slik at de ikke kunne velte. På en annen side hadde det vært vanskelig å få til dette uten at sikringen påvirker den visuelle opplevelsen av verket.

Det ble besluttet av krukken skulle settes i stand. Det er flere årsaker til denne beslutningen. Det var omfattende sprekkdannelser som gjorde det vanskelig å håndtere krukken uten å forverre skadene. Det var få skår som manglet, og det var bedre å sette krukken sammen slik at man unngår risikoen for å miste eller skade skårene. Krukken er også vurdert som særdeles viktige i nyere norsk kunsthistorie og bør derfor også settes i stand. På en annen side er de knuste krukken også et historisk dokument over hendelsene 22. juli 2011. Derfor er krukken satt sammen igjen, men skadene er ikke retusjert.

Lisbeth Dæhlins krukke før istandsetting

Skårene lagt ut for å se om det mangler noen deler.

Tekstil

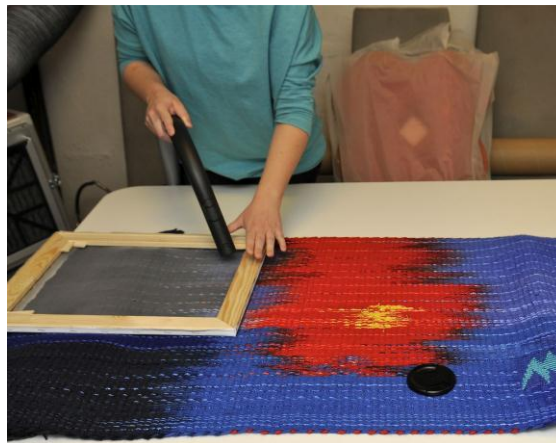
Det var tre større tekstilarbeider i regjeringskvartalet. To av dem befant seg i vestibyen i R4, som var cirka 50 meter fra eksplosjonen. Disse hadde like før eksplosjonen blitt rensert, fått nytt oppheng og fått montert et beskyttelseslerret på baksiden. Tekstilene var uskadet etter eksplosjonen, bortsett fra at det var avsatt store mengder støv på dem. Det er klart at selve verket ble beskyttet mot eksplosjonen av lerretet, og at opphenget gjorde at tekstilet ble hengende, selv med de voldsomme kreftene fra eksplosjonen. Disse tekstilene trengte bare en forsiktig, men grundig støvsuging etter hendelsen. De er nå lagret rullet opp på en rull for å hindre at det blir brettekanter.

Et større verk (8 x 2,4 meter) av Gro Jessen i R4 5. etasje besto av seilduk som var malt/farget og limt opp på en vegg i et møterom. Verket hadde fått noen mindre direkte skader fra eksplosjonen fordi veggene det var limt opp på, var sprukket flere steder. Dette hadde medført mindre rifter i nedre del

av kunstverket. Fordi veggen verket var limt opp på skulle rives, måtte det tas ned. Vi fikk svært kort tid til å ta ned arbeidet. Den korte tiden gjorde det umulig å ta nødvendige prøver av limet og overflaten til verket, for å kunne redusere risikoen for skader på kunstverket under nedtakingen. Verket ble etter samråd med andre konservatorer, dratt av veggen og rullet opp på pappruller med tyvek imellom. Det oppsto en del mindre skader under nedtakingen.

Nedtaking av GRO JESSEN, «Ozon»

Rengjøring av CARIN WESSEL, «Samklang/Rødt blad»

Under istandsettelsen av tekstilet viste prøver av overflaten at det var et tynt sotlag på overflaten, og det viste seg også at limet var vannløselig. Hadde vi visst dette før vi tok ned verket, ville det blitt gjort på en annen måte. Verket burde ha blitt rengjort før det ble tatt ned, slik at minimalt med sot ville bli gnidd inn i tekstilet. Videre burde det ha vært brukt vann for å løsne limet, slik at maling og deler av strietapetet ikke hadde fulgt med under nedtakingen. Ved å løse opp limet ville også skadene under nedtakingen blitt redusert, og det ville også gjort istandsettingen av verket lettere. Det viste seg at soten lot seg relativt lett fjerne med sotsvamp, børste og støvsuger. Skadene på verket lot seg også lett stabilisere. Verket er nå lagret flatt på KOROs verksted.

Utendørs skulptur Knut Steen «Aurora»

Etter å ha innhentet uttalelser fra det kunstfaglige miljøet og representanter for kunstneren Knut Steen, har vi kommet til den konklusjon at Aurora bør tilbakeføres til sitt opprinnelige visuelle uttrykk. Dette støttes også av den offentlige debatt. Videre viste det seg at skulpturen var i dårligere stand enn vi hadde grunn til å regne med. Det gjør at det må utføres strukturelle utbedringer av skulpturen av sikkerhetsmessige hensyn, før den igjen kan plasseres i det offentlige rom.

Fordi skulpturens strukturelle tilstand er dårligere enn vi hadde regnet med, er det ikke mulig å sette den tilfredsstillende i stand innenfor dette prosjektets rammer. Istandsetting av skulpturen vil være avhengig av en særskilt bevilgning. I tillegg må det besluttes hvor skulpturen skal plasseres. Vi synes allikevel at det er riktig å synliggjøre i denne rapporten mulige alternativer for istandsetting. Dette kan gjøres på i praksis tre måter. Disse tre løsningene vil ha forskjellig kostnadsnivå og ha forskjell i kvalitet som igjen vil ha betydning for skulpturens bestandighet over tid. For alle alternativene vil det påløpe utgifter til sokkel, montering og transport.

Første alternativ innebærer minst inngripen. Korroderte deler av den innvendige armaturen erstattes, og avstivningsstag monteres innvendig. Disse vil ha en antatt levetid på cirka 30–50 år, hvis vi antar at levetiden er like lang som de som skiftes ut. Skadene i skulpturen fra eksplosjonen bankes

ut og sveises. Dette alternativet vil medføre at skadene fra eksplosjonen vil være synlige i form av sveiseskjøter. Disse vil patineres på en annen måte enn den opprinnelige bronzen, og det vil ikke være mulig å oppnå skulpturens opprinnelige visuelle uttrykk. Videre er også dette alternativet det minst holdbare. Det løser heller ikke de strukturelle problemene med skulpturen, og det antas at sprekkdannelse i bronzen vil fortsette. På en annen side beholder man mest mulig av originalen. Det er også mulig at skulpturen må sendes ut av landet for å patineres. Det er usikkert om det finnes noen i Norge som er kan påta seg oppdraget.

Et annet alternativ er å foreta en omfattende restaurering av skulpturen; åpne opp hele skulpturen, ta ut armaturen, erstatte den med ny armatur i rustfritt stål. Dette vil påføre verket ytterligere sveisesømmer og stille store krav til kvaliteten på håndverket. Det vil også være en risiko for at skulpturen vil endre form. På grunn av alt håndarbeidet som må utføres, vil det antas at dette alternativet også vil bli det dyreste, og arbeidet må gjøres i utlandet. Men det utbedrer ikke de iboende strukturelle problemene med skulpturen. Det antas også at skulpturens varighet vil bli noe bedre enn i første alternativ, men ikke mye.

Tredje alternativ er å frakte verket til et bronsestøperi som lager en kopi av den opprinnelige skulpturen. Man har da muligheten til å kvalitetssikre hele prosessen og få en bronselegering som er mer bestandig og av bedre kvalitet. Det vil også bli færre sveiseskjøter, og hensynet til skulpturens opprinnelige uttrykk og kunstnerens intensjon vil bli bedre ivaretatt. Bestandigheten til skulpturen bør kunne øke til over hundre år. På en annen side blir hensynet til originalmaterialet dårlig ivaretatt.

	Alternativ 1	Alternativ 2	Alternativ 3
Transport, fundament, montering og sokkel.	200 000	200 000	200 000
Arbeid og materialer	60 000	500 000	700 000
Transport	30 000	70 000	70 000
Patinerings	50 000	50 000	Inkl. i arbeid
Totalt	340 000	820 000	970 000

Vurdering.

Alternativ to faller bort på grunn av høye kostnader, dårlig ivaretagelse av kunstnerens intensjon og relativt moderat økning av skulpturens bestandighet. Alternativ en ivaretar godt hensynet til originalitet til en relativt moderat kostnad i forhold til alternativ tre, men vil ha begrenset varighet og vil kreve regelmessig oppfølging for å sikre at den er trygg. Alternativ tre tar lite hensyn til originalitet, men vil i større grad ivareta hensynet til kunstnerens intensjon, fordi antall sveisesømmer blir redusert. Det vil også være det alternativet som vil kreve minst oppfølging og vil være mest bestandig. Hensynet til originalitet kan også til en viss grad ivaretas ved å bruke noe av den originale bronzen i kopien. En mulighet kan også være å gå for alternativ en og lage en kopi senere, men man har da risikoen for at skulpturen blir deformert, og at det derfor ikke er mulig å lage en kopi på et senere tidspunkt.

Av betydning for valg av alternativ er også hvor og hvordan skulpturen tenkes plassert. Hvis den plasseres beskyttet for vær og vind, m.a.o. innendørs i et stabilt miljø, vil man i større grad unngå risikoen for korrosjon og minimere påvirkningen fra vind. Da kan alternativ en være tilstrekkelig for en varig plassering.

Anbefaling/Konklusjon

Alternativ tre vil ivareta kunstnerens intensjon. Vi vil være sikre på at vi får en skulptur av høy kvalitet. Dette medfører minst risiko for omgivelsene og vil også kreve mindre oppfølging. Hensynet til originalmaterialet kan også til en viss grad ivaretas ved å benytte noe av bronzen i den originale skulpturen i kopien. Kostnadene vil bli mindre enn de andre alternativene over tid forutsatt at den skal plasseres ute. Hvis den plasseres innendørs i et kontrollert miljø, vil alternativ en være tilstrekkelig.

Skulpturen er lagret utenfor Oslo, den har inntil nå vært lagret under en presenning. Det er imidlertid sannsynlig at lagringen vil bli langvarig. Det er derfor blitt bestemt at lagringen gjøres mer langsiktig. Det innebærer at det blir bygget et reisverk rundt verket, slik at det blir luft rundt det, og at det ikke blir endringer i patinaen som en følge av at presenningen ligger inntil.

Annet

Ikke alle verkene ble tatt ut, noen har blitt hengende, der de var. Dette har flere årsaker, først og fremst er verkene trygge der de er. Disse arbeidene er også fysisk store og vil være vanskelige å flytte uten stor risiko for skade holdt opp mot risikoen ved å la de bli der de er. Disse har blitt rengjort på stedet og dekket til mens det pågikk annet arbeid i rommet. Dette gjelder blant annet kunstverkene i Plenumssalen i R4.

Erfaringer med skader og mulige tiltak

Erfaringene med istandsettelse av kunsten etter eksplosjonen i regjeringskvartalet 22. juli 2011 viser at det er et stort behov for forvaltningskompetanse når det gjelder kunst i offentlig eie. Det at mesteparten av kunsten hadde behov for istandsetting allerede før eksplosjonen, viser at det har vært en manglende oppfølging. Rent estetisk medfører den manglende oppfølgingen at kunsten ikke fremstår som den skulle. Det er uheldig at skader ikke blir utbedret fortløpende, og at rengjøring av kunsten ikke skjer ved behov. Dette vil i seg selv medføre at kunsten ikke blir verdsatt, og at respekten for kunsten reduseres. Manglende vedlikehold av kunsten kan påføre verkene skader. Støv og forurensning fra luften som avsettes på kunstverkets overflate, kan over tid reagere med kunstverkets overflate og endre denne. Dette kan medføre irreversible skader på kunsten.

En regelmessig oppfølging av kunsten vil også innebære en risikoanalyse for hvert enkelt kunstverk. Denne vil ta for seg verkets plassering og sannsynlige scenarioer som kan påføre verket skade, vurdert opp mot type kunstverk. En slik analyse vil kunne synliggjøre hvilken risiko som det er mulig å redusere med enkle og kostnadseffektive tiltak. For eksempel å sette opp sperrer eller feste et kunstverk bedre.

Erfaringene som ligger til grunn for denne rapporten, viser at de fleste skadene på kunsten var av sekundær art, det vil si at de ikke ble direkte skadet av eksplosjonen. De fleste skadene skyldes at kunstverkene falt ned, eller at de ble påført skader fordi de hadde falt ned. Bedre feste hadde redusert risikoen for at kunstverkene falt ned. Bedre innramming hadde redusert skadene selv om kunstverket hadde falt ned.

Det er interessant å merke seg at to verk var montert og sikret på en forsvarlig måte, Carin Wessels tekstiler og Elisabeth von Kroghs «tre krukker». Ingen av disse fikk sekundære skader.

Det er imidlertid klart at det ikke kan forventes at kunnskapen om skadeforebygging var til stede for 30 år siden, da mye av kunsten i regjeringskvartalet ble satt ut. Dette er kunnskap som har utviklet seg i de siste 30 årene i forbindelse med utviklingen av en mer moderne og profesjonell samlingsforvaltning innenfor moderne museumsdrift. På en annen side viser det at faget er under utvikling at det er viktig at man er klar over at det skjer en utvikling, og at kunnskapen blir anvendt i praksis.

Tiltak

Det bør foretas en regelmessig gjennomgang av kunsten i offentlig eie. Denne gjennomgangen bør ha som mål å avdekke hvorvidt kunstverkene trenger rengjøring, og om de eventuelt har skader som bør utbedres. Ved gjennomgangen bør det også sjekkes om registrerte opplysninger om kunstverket er riktige. Den bør også innebære en risikoanalyse, det kan være at kunstverket har blitt flyttet og risikobildet har endret seg siden sist. Hvis det avdekkes nye risikofaktorer, bør disse minimeres dersom det er praktisk og økonomisk mulig.

Det er klart at det ikke kan forventes at bruker har denne ekspertisen tilgjengelig. For brukere som forvalter et stort antall kunstverk, kan det være regningssvarende å lære opp ansatte til dette. Det er mye som taler for at bruker skal ha ansvaret for dette. Fordi bruker er nærmest kunsten, er han den som først bør oppdage skader og endringer. At bruker har ansvaret for drift, vedlikehold og utbedring av skader følger også av brukeravtalen. For brukere med færre kunstverk kan det være et alternativ å leie inn ekspertise ved behov, men da vil kunnskapen og erfaringene ikke ligge hos de som har kunsten hos seg.

Ideelt sett er det ønskelig at det ligger mest mulig erfaring bak risikoanalysene, og at det er kontinuitet i vurderingene av om kunsten trenger utbedring, slik at de registrerte opplysningene om kunstverkene er sammenlignbare. Dette taler for at det er en instans som foretar denne gjennomgangen. Dette vil også føre til at erfaringer som er gjort hos enkelte brukere, også vil komme andre brukere til gode.

Nærmere om de enkelte verkene

BÅRD BREIVIK: «Uten tittel», ukjent datering, KORO.000445 og KORO.000446

Kunstner: Bård Breivik

Tittel: «U.T.»

Betegnelse: Relieff

Datering: ukjent datering

Teknikk/materiale:

KORO.000445: hestetagl

KORO.000446: metallstrenger

Mål: 600 x 20 x 300 cm (2 stk.) Plassering: Sentralrommet i 2. etasje i M19 i Regjeringskvartalet

KORO.000445

KORO.000446

Det var ikke nødvendig å fjerne kunstverkene da rehabiliteringene i bygget kunne gjøres uavhengig av dette. Verkene ble beskyttet under rehabiliteringen ved at det ble laget ventilerte beskyttelsesvegger i tre.

Tilstand: KORO.00445

Hestehårene er montert på en ramme av kryssfiner. De er satt inn i en aluminiumsprofil som er bøyd rundt hårene slik at de holdes fast. Disse profilene er montert i rammen, slik at hestehårene går i samme retning. Det hele danner en jevn flate av hestehår. Verket var fullt av støv fra eksplosjonen, noe som var å betrakte som helsefarlig.

KORO.00445, En av mange glassbiter

Verkets høyre del hadde blitt truffet av en gjenstand som hadde knekt deler av rammen. Dette dannet en vertikal knekk på forsiden av verket. Dette utgjorde ingen risiko for verkets stabilitet, da profilene ikke er knekt og verket er holdt sammen, men det bør utvises forsiktighet, særlig ved demontering.

KORO.00445, Bård Breivik, vertikal skade.

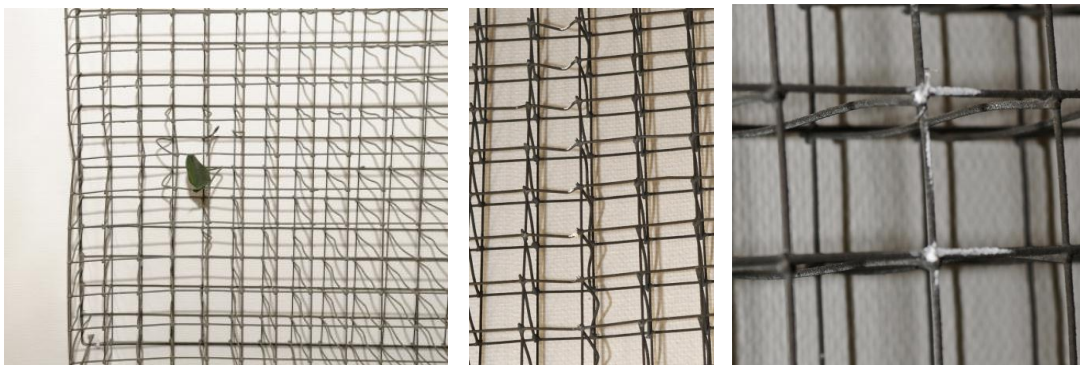
Behandling

Kunstverket ble støvsuget og børstet. Det ble gjort med støvsuger med HEPA-filter og myk børste. Kunstverket ble pakket inn i plast, og delen mot vinduet ble videre sikret med trekasse.

Tilstand: KORO.00446

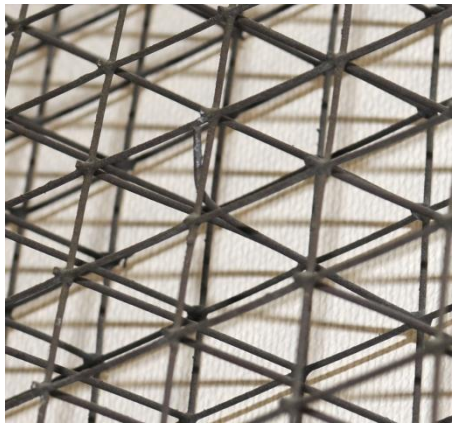
Verket er laget av metalltråder som er satt sammen med metalltråd som er loddet sammen. Metallet er gitt en ukjent overflatebehandling, muligvis i form av korrosjonsprodukter.

Verket er stabilt, og det er liten fare for ytterligere skade. Det har fått noen skader etter eksplosjonen. På verkets venstre side har det blitt trykket inn, og en del av metalltrådene har blitt bøyd.

Eksempler på skade på KORO.00446

Verket har også blitt truffet av biter av gips fra lettvegger, disse har avsatt hvite merker på verket. Enkelte steder har loddefestene løsnet, og metallstrengene er løse.

Behandling

Kunstverket har blitt støvtørket med strutsefjær og dekket til i plast.
Verket er rengjort med børste og støvsuger. Etter avtale med kunstner utbedres verket ikke. Men kasses inn til arbeidene i M19 er ferdige.

KNUT STEEN: «Aurora», (1981), KORO.001822

KORO.001822

Kunstner: KNUT STEEN

Tittel: «Aurora»

Betegnelse: skulptur/3D-arbeid/objekt

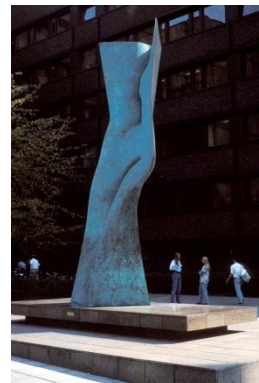
Datering: 1981

Teknikk/materiale: bronse

Mål: høyde 500 cm

Vekt: 800–900 kg

Plassering: Einar Gerhardsens plass utenfor S-blokka, Regjeringskvartalet

Støperi:

MARIANI FONDERIA ARTISTICA

Via Tre Luci, 51

55045 Pietrasanta (Lucca), Italia

KNUT STEEN «Aurora» etter 22.juli 2011

Materiale

Selve skulpturen er i oppgitt å være i bronse, høyst sannsynlig en legering som Mariani omtaler som «special guaranteed bronze alloy». Den støpte bronzen er av varierende tykkelse, cirka 1–6 mm, og er opplyst å inneholde mye sink. Indre skjelett er i stål, uvisst av hvilken kvalitet, sannsynligvis vanlig stål og ikke rustfritt.

Teknikk

Skulpturen er laget av flere støpte deler som er sveiset sammen. Sveiseskjøtene kan lett ses fra utsiden av statuen og på innsiden. Skulpturen er forsterket med et stålskjelett som består av et stålrør, med en diameter på cirka 10 cm som går gjennom hele skulpturen. Fra dette røret er det sveiset på «armer» som holder horisontale stålbånd formet etter skulpturens form (se bilde).

Dette stålskjelettet bærer hele skulpturen. Stålskjelettet er overflatebehandlet. Til dette stålskjelettet er det festet fire stålbolter som er festet til sokkelen. Disse stålbåndene er sveiset fast til bronzen, noen steder ligger de kun inntil.

Tilstand

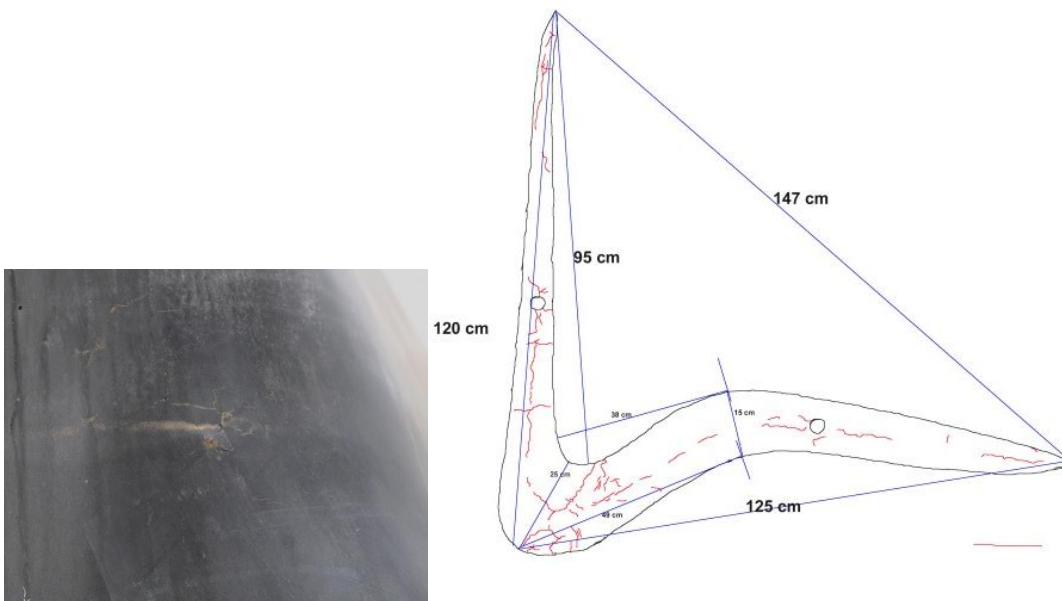
Skulpturen har blitt truffet av fragmenter fra eksplosjonen. Dette har gitt skulpturen flere hull og skader i overflaten på den delen av skulpturen som vendte mot eksplosjonen.

Direkte skader fra eksplosjonen.

Skulpturen har en lys og en mørk side. Den mørke siden har en jevn mørk farge. Den lyse siden har en lys grønn patina. Det er striper i annen sjattering enn patineringen. Disse skyldes vann som renner nedover skulpturen. De horisontale sveiseskjøtene kommer også tydelig frem fordi de korroderer på en annen måte enn den støpte bronzen.

Det er ingen opplysninger om statuen har vært jevnlig vedlikeholdt, det finnes ingen tegn til voks eller noen form for beskyttende overflatebehandling av statuen.

Stressbrudd i bronzen.

Skulpturen sett ovenfra, sprekker i rødt.

Strukturell tilstand

Stålskjelettet som i praksis bærer hele skulpturen, er i god stand, bortsett fra nederste del som er i kontakt med fundamentet. Der har det samlet seg vann, og den er kraftig korrodert. Denne U-bjelken som går rundt hele skulpturens nedre del, er sveiset fast til bronzen og er viktig for skulpturens stabilitet. Dette må utbedres før skulpturen plasseres ut igjen. Det finnes også flere sprekker i statuen, se bilde ovenfor. De kan skyldes forskjellige bevegelser i stålskjelettet og i bronseskallet. Disse bevegelsene kan skyldes forskjellig reaksjon på temperaturendringer i bronzen og stålet. Stresskader, se bilde, kan indikere at det skjer bevegelser i skulpturen. Flere steder er det

hårnålsprekker, særlig i sveiseskjøtene, men også steder hvor statuen ikke er sveiset. Disse er mindre synlige.

Aurora sett fra undersiden viser kraftig korrodert U-bjelke.

KRISTIAN BLYSTAD: «Til Adagio», ukjent datering, KOR0.001829

KORO.001829

Kunstner: KRISTIAN BLYSTAD

Tittel: «Til Adagio»

Betegnelse: skulptur/3D-arbeid/objekt

Datering: ukjent

Teknikk/materiale: stein, granitt

Mål: 60 x 32 x 20 cm

Plassering: resepsjonen i S-blokka, Regjeringskvartalet

Vurdert som særskilt viktig kunstverk

Tilstand

Stabil og uskadet i god stand. Festene som består av jernstenger som går inn i skulpturen på baksiden, ble kuttet av under uttaging. Disse er fremdeles på plass. De ubehandlede flatene på skulpturen er svært skitne. Skitten er av en annen type enn det som hadde vært naturlig i det miljøet skulpturen har vært eksponert. Det virker som om det er en del av kunstnerens intensjon. På de tilhuggede og polerte flatene er det mindre skittent. Overflaten på hodet er tilsmusset av at folk har tatt på den.

Behandling

Festene bores ut, dette må sannsynligvis gjøres med kjernebor. De ubehandlede overflatene er svært skitne, det må avklares med kunstner om det er en del av skulpturens intensjon. Det har vært kontakt per telefon, men kunstneren ville gjerne se skulpturen før behandlingen starter. De polerte flatene er rengjort med vann og spesialsvamp.

LISBETH DÆHLIN: Uten tittel, ukjent datering, KORO: 000673

KORO: 000673

Kunstner: LISBETH DÆHLIN

Tittel: «U.T.»

Betegnelse: keramikk

Datering: ukjent

Mål: høyde 85 cm–100 cm, diameter ca. 60 cm

Antall: 3

Plassering: R4, vestibyle

Vurdert som særskilt viktig kunstverk

Fra opprinnelig plassering i R4.

Materiale og teknikk

Terrakotta med mye sand, utsiden uglasert med kun begitting. Innsiden er glasert opp til kanten med hvit og klar glasur. Overflaten er ru, og fremmedelementer fester seg lett til denne.

Tilstand

En er hel, to var knust, det var få deler som manglet. Krukkene bar preg av å ha stått fremme på offentlig sted i 30 år, de var tilsmusset, og støvet hadde satt seg godt fast i den uglasserte overflaten. Det var også mye bomullsfiber som satt fast i overflaten, de stammer enten fra støv eller uheldig rengjøring. Det var også en del skjolder (vannmerker) på overflaten. Som en følge av eksplosjonen var overflaten dekket av gips og glasstøv. Krukkene har vært gnidd opp mot malte flater, noe som gjør at maling hadde festet seg til overflaten flere steder. Det var også metall som har blitt gnidd inn i overflaten. Bruddflatene var svært porøse. En av krukkene hadde store sprekker og måtte håndteres svært forsiktig.

Behandling

Krukkene ble støvsugd med børste, og gips ble fjernet med sotsvamp. Malingsflekkene ble fjernet mekanisk. Restene av malingen ble fjernet med malingsfjerner og/eller ammoniakk. Det samme ble gjort med alle skårene. Det ble ikke gjort noe forsøk på våt rengjøring av krukkene, fordi dette ville høyst sannsynlig medføre skjolder i overflaten, noe som ville være svært skjemmende.

Knusingen av krukkene hadde utløst indre spenninger i godset og sprekker i hele krukken. Dette medførte at skårene ikke passet sammen. Krukkene måtte presses sammen og limes etterpå, det måtte brukes epoksyrim, og limflatene måtte mettes før de kunne limes. De to krukkene som var knust ble limt, manglende deler ble utfyllt med Modostuc. Sprekker ble også fylt igjen med Modostuc. Reparasjonene ble delvis retusjert.

ELISABETH VON KROGH: «Tre krukker», 2002, KORO. 004599

KORO.004599

Kunstner: ELISABETH VON KROGH

Tittel: «Tre krukker»

Betegnelse: keramikk

Datering: 2002

Teknikk/materiale: smeltebegitning på terrakotta

Mål: 43 x 64 x 18 cm

Antall deler: 3

Plassering: Departementsrådens møterom, HOD, i S-blokka, Regjeringskvartalet

Vurdert som viktig kunstverk

Opprinnelig plassering på Departementsrådens møterom, HOD

Tilstand: Sort krukke med grønne sirkler

Den ene siden hadde merker etter glassfragmenter som hadde truffet den. Dette har resultert i hakk som noen steder gikk igjennom fargelaget. Fragmentene har også medført at ytterste del av fargelaget var knust og dermed hadde endret farge som fremstår som lyse flekker og riper. Den hadde også hvite flekker som stammet fra at krukken hadde blitt gnidd opp mot malte flater. Den hadde dessuten rester av festemateriale i bunnen; dobbeltsidig tape og silikon. Krukkene var opprinnelig limt fast på en glassplate og fylt med sand.

Behandling

Glassplaten ble fjernet ved at den ble knust, sanden ble helt ut. Krukkene ble rengjort med børste og støvsuger. Silikonet på bunnen av krukken ble fjernet mekanisk. Taperestene ble fjernet med løsemiddel (acetone). Malingrester ble fjernet med malingsfjerner. Hakk og skader som ikke gikk gjennom fargelaget, ble dempet ned ved å mette skaden med Hexal epoksy. Skader på de sorte områdene ble reparert med B-72 og jernoksid som pigment. Gjennomgående skader på de grønne områdene ble retusjert med vannfarger og konsolidert med B-72.

Tilstand: Gul- og grønnstripet krukke.

Samme type skader som grønn og sort krukke, men i mindre omfang.

Behandling

Samme som over, men retusjering ble gjort med gouachefarger og ikke konsolidert på grunn av at overflaten er mattere på denne krukken enn de andre.

Tilstand: Rutete krukke

Samme type skade som ovenfor, men lite omfang.

Behandling

Retusjering og rengjøring og fjerning av silikon og tape på undersiden.

Alle krukkene fylles med rensset akvariesand, for at de skal stå støtt.

KARIN M. VALUM: «Violett veggobjekt, Blått veggobjekt og Orange veggobjekt», 1993, KORO. 004600

KORO.004600

Kunstner: KARIN M. VALUM

Tittel: «Violett veggobjekt, Blått veggobjekt og Orange veggobjekt»

Betegnelse: skulptur/3D-arbeid/objekt

Datering: 1993

Teknikk/materiale: sponplate, pastellkritt, lakk, papir, plexiglass

Mål: 62 x 62 x 4 cm

Plassering: Helseministerens møterom i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Alle objektene er stabile, små skader på kantene etter at de har falt ned. Noen gipsmerker på overflaten. Ikke tap av materiale, men inntrykte områder.

Behandling

Rengjort med støvsuger og børste. Gipsrester fjernet med sotsvamp. De inntrykte områdene langs kanten ble mettet opp med paraloid (B-72).

CARIN WESSEL: «Samklang/Rødt blad», 1988, KORO.000667

KORO.000667

Kunstner: CARIN WESSEL

Tittel: «Samklang/Rødt blad»

Betegnelse: tekstil/fiber

Datering: 1988

Teknikk/materiale: ull og nylon

Mål: 260 x 500 cm i tre deler.

Plassering: Vestibylene i R4 i Regjeringskvartalet

Vurdert som særskilt viktig kunstverk

Tilstand

Kunstverket er uskadet og i stabil tilstand. Det har ingen skader etter eksplosjonen og er i god stand. Kunstverket er støvete, men det vendte vekk fra eksplosjonen så støvet og glassfragmentene er kun i overflaten.

Tiltak

Støvsuges med børste gjennom netting og pakkes på rull, sammen med oppheng. Lagres på KOROs lager inntil utplassering er avklart.

CARIN WESSEL: «Samklang/Gul måne», 1988, KORO.000668

KORO.000668

Kunstner: CARIN WESSEL

Tittel: «Samklang/Gul måne»

Betegnelse: tekstil/fiber

Datering: 1988

Teknikk/materiale: ull og nylon

Mål: 350 x 150 cm

Plassering: I vestibylens 2. etasje i R4 i Regjeringskvartalet

Vurdert som særskilt viktig kunstverk

Tilstand

Uskadet og stabil, i god stand.

Tiltak

Støvsuges med børste gjennom netting og pakkes på rull, sammen med oppheng. Lagres på KOROs lager inntil utplassering er avklart.

GRO JESSEN: «Ozon», 1988, KOR0.000674

KORO.000674

Kunstner: GRO JESSEN

Tittel: «Ozon»

Betegnelse: tekstil/fiber

Datering: 1988

Teknikk/materiale: stofftrykk på seilduk

Mål: 880 x 254 cm (7 deler, 6 på 140 cm bredde og 1 på 40 cm bredde)

Plassering: Møterom 5327 i R4

Vurdert som særskilt viktig kunstverk

Tilstand

Kunstverket er stabilt og i generell god stand. Bildesiden er skitten og dekket av et tynt lag sot. Rifter i duken der det er brukt mørk rød farge. Mange mindre rifter som følge av produksjonen. Baksiden er dekket av lim, tapet og malingrester.

Tiltak

Verket rengjøres tørt med sotsvamp, børste og støvsuger. Lim, tapet og malingrester på baksiden fjernes ved å forsiktig fukte limet over tid. Når limet er fuktig, skrapes limrester og malingrester forsiktig av. Områder med rifter sikres med ikke vevd syntetisk tekstil og vannløselig pva-lim. Verket dokumenteres.

Verket er lagret på KOROs verksted. Kan eventuelt plasseres ut når monteringsmetode er avklart.

GEIR STORMOEN: «Samklang/Sølvblad», 1988, KORO.000676

KORO.000676

Kunstner: GEIR STORMOEN

Tittel: «Samklang/Sølvblad»

Betegnelse: skulptur / 3D-arbeid / objekt

Datering: 1988

Teknikk/materiale: tre, bladgull

Mål: 350 cm

Plassering: Vestibyen i R4 i Regjeringskvartalet

Vurdert som særskilt viktig kunstverk

Tilstand

Verkets tilstand er stabil. Ingen skader fra eksplosjonen. Verket har noen vannskader, der bladgullet er borte. Noen skader i lakken og mørke fingermerker enkelte steder, støvete. Overflaten er svært skjør, må ikke tas på uten hansker.

Behandling

Rengjøres med børstestøvsuger og mikrofiberklut. Der hvor bladgullet er borte som en følge av vannskade, erstattes dette med goldfinger som poleres. Fingermerker poleres bort, slik at de blir mindre synlige.

Lagres på KOROs lager.

GEIR STORMOEN: «Samklang tre stadier», 1988, KORO.000670

KORO.000670

Kunstner: GEIR STORMOEN

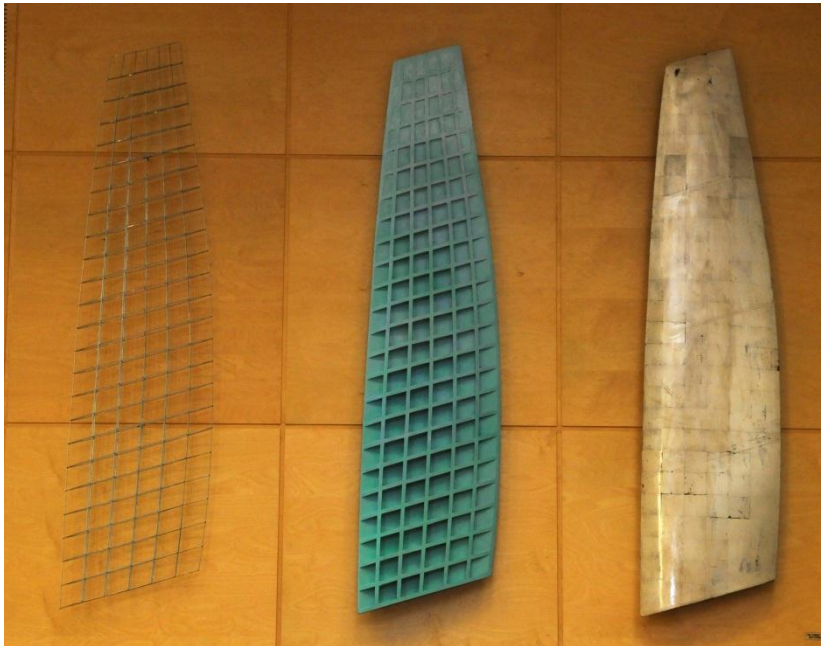
Tittel: «Samklang tre stadier»

Datering: 1988

Teknikk og materiale: tre og stål

Plassering: Regjeringskvartalet R4, Plenumssalen

Vurdert som særskilt viktig kunstverk

Geir Stormoen: Samklang i tre stadier.

Tilstand

Ingen skader fra eksplosjonen, verket er i god stand og stabilt. Kunstverket var støvete.

Behandling

Kunstverkets tre deler ble støvsugd med børste og mikrofiberklut. Verket ble ikke flyttet fordi det hang trygt der det henger. Verket ble dekket til med Tyvek. Tildekkingen ble fjernet da Plenumssalen ble tatt i bruk igjen.

GEIR STORMOEN: «Samklang/Greenpiece», 1988, KORO.000669

KORO. 000669

Kunstner: GEIR STORMOEN

Tittel: «Samklang/Greenpiece»

Datering: 1988

Teknikk og materiale: kobber og glassfiber

Plassering: Regjeringskvartalet R4, Plenumssalen

Vurdert som særskilt viktig kunstverk

Tilstand:

Kunstverket har ikke skader fra eksplosjonen. Verket er i stabil og god stand. Kunstverket var støvete.

Behandling:

Kunstverket ble rengjort med støvsuger og børste og dekket til inntil Plenumssalen ble tatt i bruk igjen.

DAG SKEDSMO: «Romsone», 1988, KORO.000678, KORO.000672, KORO.001354, KORO.002579, KORO.004921, KORO.004922 og KORO.004923

KORO.000678, KORO.000672, KORO.001354, KORO.002579, KORO.004921, KORO.004922 og KORO.004923

Kunstner: DAG SKEDSMO

Tittel: «Romsone»

Betegnelse: relieff

Datering: 1988

Teknikk/materiale: Blandet teknikk. Akrylmaling på lerret spent over treplate. Rammet inn med aluminiumprofiler.

Plassering: Regjeringskvartalet, R4, fra 1. til 7. etasje utenfor heisen

Mål: 164 x 24 x 3 cm i etasje 1–6 og 183 x 27 x 3 cm i etasje 7

Totalt 60 deler

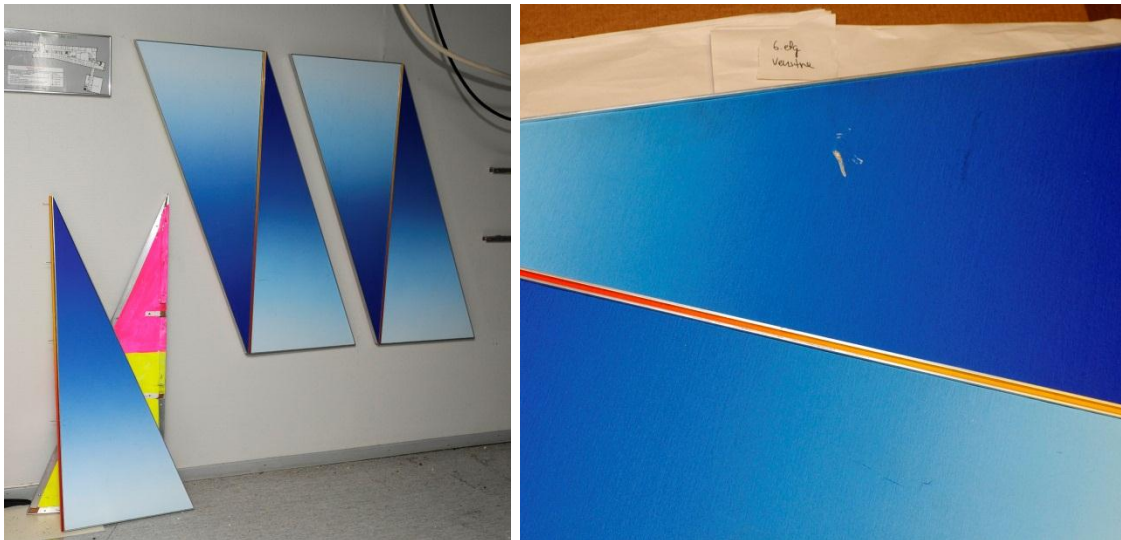
Vurdert som viktig kunstverk

«Romsone», Dag Skedsmo 1988, markerte etasjene i R4.

Tilstand

Verkenes tilstand er stabil og har få synlige direkte skader fra eksplosjonen. Noen av delene har merker fra gipsfragmenter i overflaten. Enkelte deler falt ned etter eksplosjonen, de har fått skader som fotavtrykk og var dekket av støv. Alle verkene bærer preg av å ha hengt fremme i cirka 25 år og har et smusslag over hele bildeflaten. Nederste del av arbeidene har mange slitajemerker.

Dag Skedsmos «Romsone» består av flere forskjellige former. Disse fra 3. etasje i R4 og 6. etasje med skade.

Behandling

Alle delene av verket ble rengjort med børste og støvsuger og pakket for lagring og transport. Behandlingen er utsatt, fordi istandsetting av verket vil være svært omfattende. Dette skyldes at verket er stort med mange deler, og at skader i de fine graderingene i blått vil være svært vanskelige å retusjere. Derfor er verket pakket for lagring inntil det besluttes om det skal vises igjen og hvordan det skal vises.

PER KLEIVA: Uten tittel, 1982, KORO.001823

KORO.001823

Kunstner: PER KLEIVA

Tittel: «U.T.»

Betegnelse: maleri

Datering: 1982

Teknikk/materiale: Sand, lim, slagmetall, jernoksydpulver, spraymaling på plate

Mål: ca. 110 x 179 cm – à 3 stykker

Plassering: S-blokka inngangsparti

Vurdert som viktig kunstverk

Tilstand: Del 1 venstre felt

Stabil, har blitt truffet av flere fragmenter og har flere hakk i overflaten, hakkene er dype og går inn gjennom sølvbladet. Disse skadene er vanskelige å se på avstand. Verket er støvete.

Behandling

Kunstverket rengjøres tørt med myk børste og støvsuger. Skadene utbedres ikke, fordi hakkene er dype og må fylles for å få en plan overflate. Reparasjonene må da forsølves, den må ha samme glans og samme farge, det er i praksis svært vanskelig. Sannsynligheten for at en utbedring av verkets overflate vil bli mer skjemmende enn selve skaden, er stor. Derfor er det valgt å la være å utbedre skaden på dette verket. Det forringer heller ikke opplevelsen av verket.

Tilstand: Del 2, midtre felt

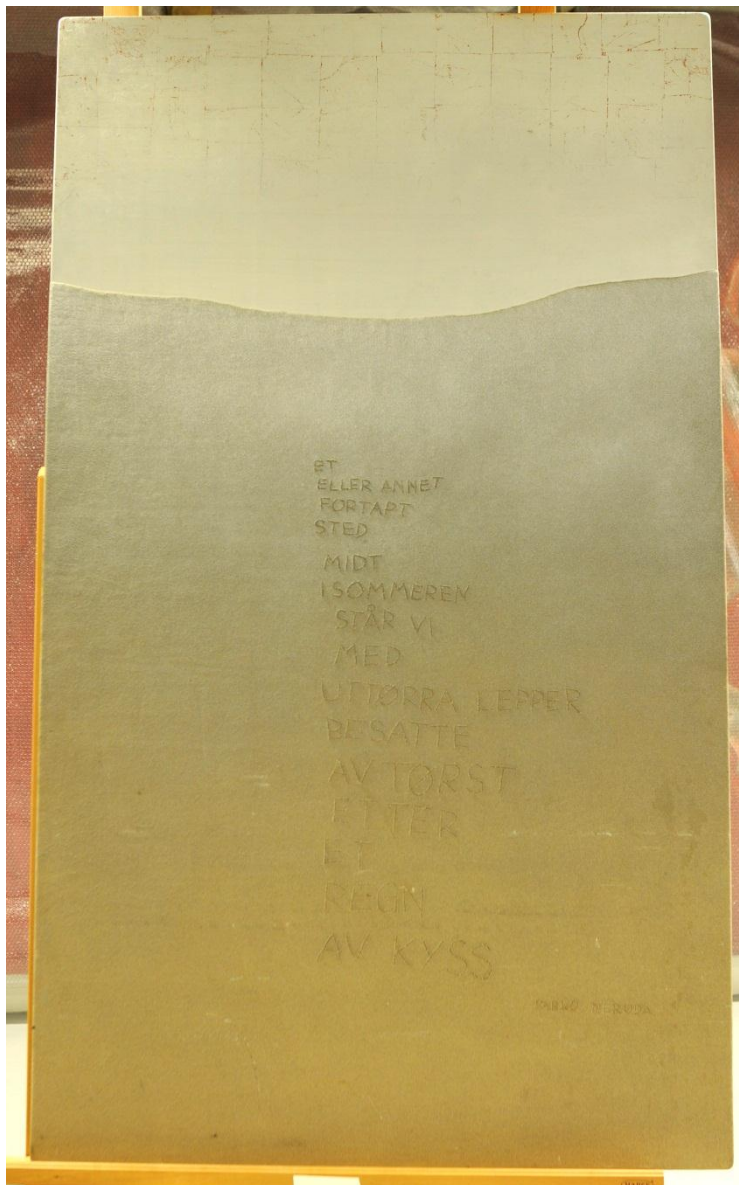
Kunstverket har ingen direkte skader fra eksplosjonen og er stabilt.

Behandling

Rengjøres med støvsuger og børste.

Tilstand: Del 3, høyre felt

Ingen direkte skader fra eksplosjonen. Kunstverket er stabilt. Overflaten er ru, og det har samlet seg mye støv på overflaten. Det er flere riper og oppskrapinger i bildets nedre del. En større flekk på bildets høyre del.

Behandling

Overflatestøv fjernes tørt med børste og støvsuger. Rengjøring og fjerning av flekker er ennå ikke gjort i samråd med malerikonservator. På grunn av den ru overflaten og graderingen i sølvfarge og inngrodd støv er det lett at en lokal rengjøring vil lage skjolder. Egnert rensemetode må prøves ut. Oppskrapingene i overflaten kan mettes og skjules.

GUNNVOR ADVOCAAT: «Hete», 1980, KORO.001830

Kunstner: GUNNVOR ADVOCAAT

Tittel: «Hete»

Betegnelse: maleri

Datering: 1980

Teknikk/materiale: oljemaling på lerret

Mål: 125 x 115 cm

Plassering: vestibylen i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Ingen direkte skader fra eksplosjonen, men har falt ned og har ligget på gulvet, skadene har oppstått mens det har ligget på gulvet. Muggflekkene skyldes uheldig håndtering etter eksplosjonen. Ellers er tilstanden stabil. Pynterammen er i dårlig stand. Glass og gips mellom blindramme og lerret. Skitten på baksiden og fotavtrykk på forside og bakside. Malerioverflaten var skitten, sprutmerker og en muggflekk, samt riper og deformasjoner.

Behandling

Malerioverflaten ble rensset med børste, støvsuger og polyuretansvamber. Deformasjoner ble planert. Muggflekken ble retusjert, løs maling ble konsolidert og ripene ble kittet og retusjert.

Bakplate ble montert, kilestoppere montert og ny L-formet pynteramme settes på for å beskytte bildet.

GUNNVOR ADVOCAAT «Hete» etter behandling

GUNNVOR ADVOCAAT: «Castiglione», 1982, KORO. 002687

KORO.002687

Kunstner: GUNNVOR ADVOCAAT

Tittel: «Castiglione»

Betegnelse: maleri

Datering: 1982

Teknikk/materiale: oljemaling på lerret

Mål: 126 x 114 cm

Plassering: vestibyen i S-blokka, Regjeringskvartalet

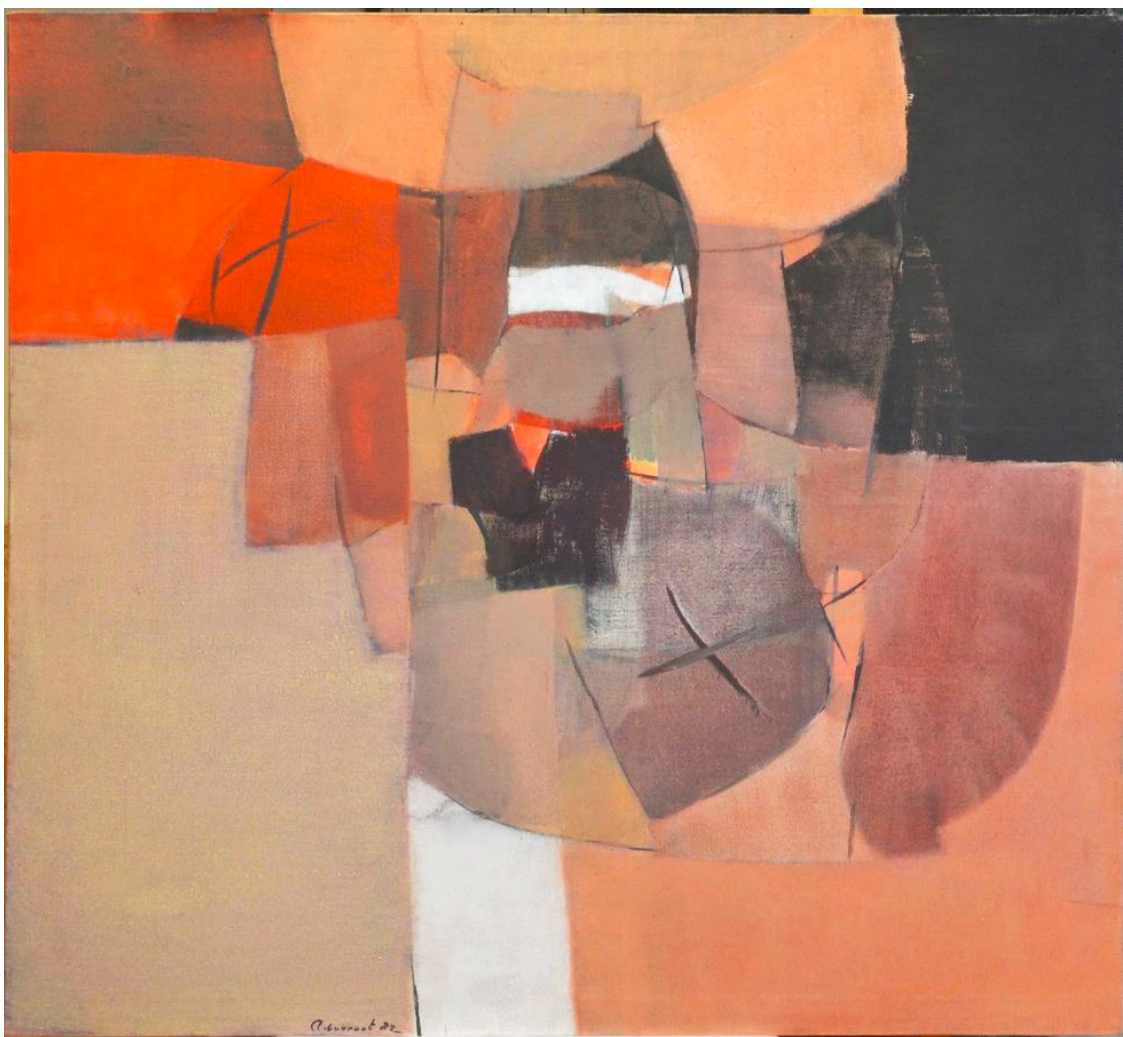
GUNNVOR ADVOCAATs «Castiglione (1982) før istandsetting.

Tilstand

Ingen direkte skader fra eksplosjonen. Skadene har oppstått etter at bildet har falt ned og har ligget på gulvet. Tilstanden er stabil. Det er lite spenn i lerretet, glass og gipsfragmenter mellom lerret og blindramme og hull og riper i malingslaget. Fotavtrykk fra dyr og mennesker på for- og bakside, i tillegg støv, skitt og flekker.

Behandling

Småstein og gips mellom blindramme og lerret ble fjernet. Baksiden ble rengjort, og lerretet ble kilt ut. Overflaten ble rensset med polyuretansvamper. Løse malingsflak ble festet. Deformasjonene ble planert, skadene ble kittet og retusjert. Bakplate ble montert. Ny pynteramme vil bli montert.

GUNNVOR ADVOCAATS «Castiglione (1982) Etter behandling.

ANNA-EVA BERGMANN: «Nunatak Argent», 1982, KORO.002015

KORO.002015

Kunstner: ANNA-EVA BERGMANN

Tittel: Nunatak Argent

Betegnelse: maleri

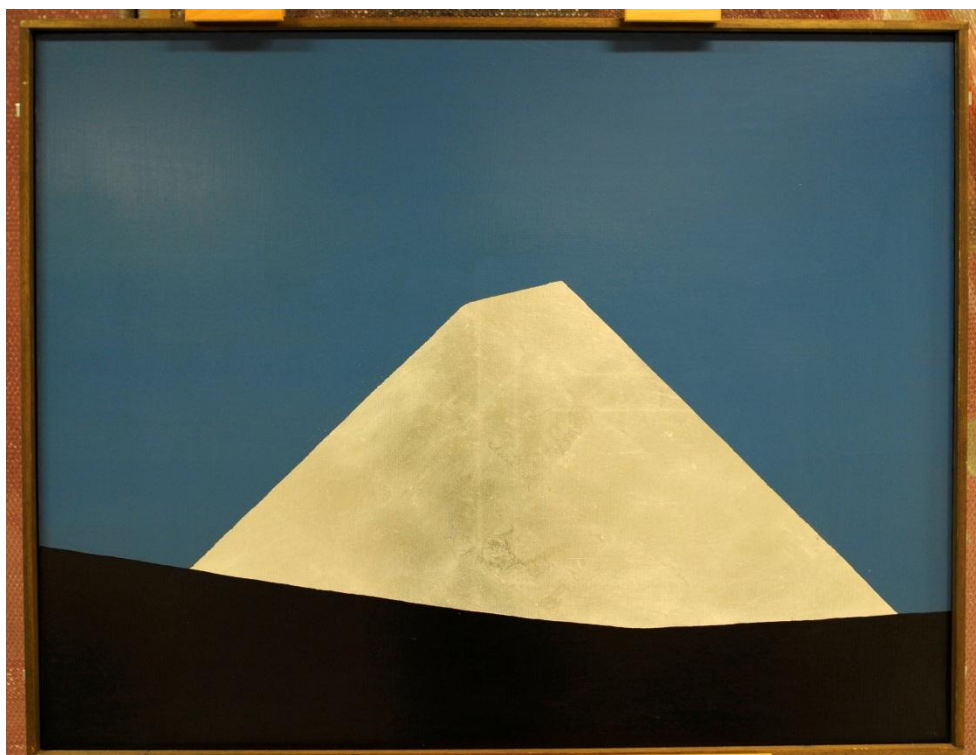
Mål: 131 x 162 cm

Datering 1982

Plassering: SMK

Teknikk: akryl og sølvblad

Vurdert som særskilt viktig kunstverk

Tilstand

Ingen direkte skader fra eksplosjonen. Tilstanden er stabil. Små buler i alle hjørner, flere riper i overflaten og i metallfolien, støv på overflaten. Flere hakk og riper i rammen.

Behandling

Lerretet ble kilt ut. Overflaten og baksiden ble rengjort. De små ripene i overflaten i det blå og sorte området ble mettet med ferniss. Deformasjoner i metallet ble retusjert og/eller polert. Rammen ble retusjert, og bakplate ble montert.

ANNA-EVA BERGMANN: «Finmark rouge», 1982, KOR0.002998

KORO.002998

Kunstner: ANNA-EVA BERGMANN

Tittel: «Finmark rouge»

Mål: 97 x 195 cm

Datering: 1982

Teknikk: tempera, sølvblad

Plassering: SMK

Vurdert som særskilt viktig kunstverk

Tilstand

Ingen direkte skader fra eksplosjonen. Tilstanden er stabil. Blindrammen hadde vridd seg. Festene til pynterammen var dårlige, deformasjoner i hjørnene, merke fra spiss gjenstand nederst på bildet.

Flere riper i malingslaget, noen riper gjorde at det underliggende malingslaget ble synlig. En del flekker på bildet. Hakk og riper i pynterammen.

Behandling

Pynterammen ble retusjert, skruehull fylt opp slik at rammen kan festes igjen. Småstein mellom lerret og blindramme fjernet. Kilestoppere ble montert. Bakplate ble montert. Støv på overflaten ble fjernet med myk kost. Ripper ble mettet med ferniss. Skadene i sølvfolien ble dempet med Goldfinger som ble polert.

HALVDAN LJØSNES: «Kuplane i Moriane», Ukjent datering, Uten KORO-nr.

KORO. uten nummer

Kunstner: HALVDAN LJØSNES

Tittel: «Kuplane i Moriane»

Betegnelse: maleri

Datering: ukjent datering

Teknikk/materiale:

Mål: 131 x 196 cm

Plassering: VIP møterom, 7. etasje, R4 i Regjeringskvartalet

Vurdert som viktig kunstverk

Tilstand

Bildet har direkte skader fra eksplosjonen i form av en større rift midt på venstre side. Lerretet var slakt og med bukling i øverste hjørner. Små deformasjoner i lerretet fra fragmenter, gipsstøv over hele overflaten. Lerretet var montert feil på blindrammen. Riften i lerretet måtte utbedres, ellers ville lerretet strekke seg ujevnt.

Bildet før istandsetting og nærbilde av skade.

Behandling

Lerretet ble kilt ut og buklene planert. Nye tilpassede kiler ble satt inn. Trådene i riften ble vevd og sveiset sammen, deretter forsterket på baksiden med Holitex og Beva-film, så planert. Løs maling ble festet og riften kittet og retusjert. Overflaten ble rensset mekanisk. Gips som ikke lot seg fjerne uten å skade malingen, ble retusjert. Det ble montert bakplate med vatt mellom platen og lerretet for å redusere vibrasjoner.

Bildet etter istandsetting.

BJØRN W. MORTENSEN: «Uten tittel», Ukjent datering, KOR0.000671

KORO: 000671

Kunstner: BJØRN W. MORTENSEN

Tittel: «U.T.»

Antall: 2

Maleri på papir

Mål: 200 x 171 cm

Plassering: R4, møterom 1. etasje

Vurdert som viktig kunstverk

Tilstand

Ingen direkte skader på verket fra eksplosjonen. Tilstanden er stabil, pleksiglasset til det ene bildet er sprukket. Pleksiglasset til begge verkene er ripete og til dels matte.

Behandling

Begge verkene får nytt pleksiglass.

BRITT JUUL: «Narsiss», ukjent datering, KORO.004398

KORO: 004398

Kunstner: BRITT JUUL

Tittel: «Narsiss»

Betegnelse: maleri

Mål: 131 x 162 cm

Plassering H-blokka resepsjon

Tilstand

Ingen direkte skader fra eksplosjonen, fordi det var midlertidig fjernet på grunn av arbeid i resepsjonen i Høyblokka. Tilstanden er stabil, og bildet er uten skader, trengte rengjøring.

Behandling

Rengjort med sauehårsbørste og støvsuger.

BENTE TØNNESEN: «Fargestifter på duk», 2002, KOR0.004598

KORO.004598

Kunstner: BENTE TØNNESEN

Tittel: «Fargestifter på duk»

Betegnelse: maleri

Datering: 2002

Teknikk/materiale: Akvarell og gouache på papir

Mål: 90 x 121,5 x 6 cm

Plassering: Pauserom, Statsrådssalen i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Stabil, maleriet er i god stand. Rammen har flere hakk og flekker.

Behandling

Rammes inn på nytt.

BENTE TØNNESEN, «Rød boks, Blå Lascaux-flaske, Gul bolle», 2002, KORO.004814

KORO.004814

Kunstner: BENTE TØNNESEN

Tittel: «Rød boks, Blå Lascaux-flaske, Gul bolle»

Betegnelse: maleri

Datering: 2002

Teknikk/materiale: Akvarell og gouache på papir

Mål: 34 x 45 x 6 cm (3 stk.)

Plassering: Pauserom i Statsrådssalen, S-blokka i Regjeringskvartalet.

Tilstand

Stabile, alle bildene har skader på rammene, og ett har knust glass og ødelagt passpartout. Ingen av skadene er en direkte følge av eksplosjonen, men skyldes at de har falt ned. Bildene er limt fast med vann- og løsemiddelbestandig lim. Dette vanskeliggjør demontering av bildene og montering av ny innramming.

Behandling

Rammes inn på nytt.

FAM KRISTINA EKMAN: «Uten tittel», 1981, KOR0.001825

KORO.001825

Kunstner: FAM KRISTINA EKMAN

Tittel: «U.T.»

Betegnelse: tegning

Datering: 1981

Teknikk/materiale: Papir, blyant, pastell, foto

Mål: 180,5 x 167,5 cm

Plassering: ukjent plassering i S-blokka, Regjeringskvartalet

Vurdert som viktig kunstverk.

Tilstand

Ingen direkte skader fra eksplosjonen. Selve verket er i god og stabil stand. Pleksiglasset er ripete.

Behandling

Skifte pleksiglass.

MORTEN H. MANUS: «Stekt and i Nord-Trøndelag», 1979, KORO.002688

KORO.002688

Kunstner: MORTEN H. MAGNUS

Tittel: «Stekt and i Nord-Trøndelag»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1979

Teknikk/materiale: trykk, fargegradering

Mål: 65 x 50,5 cm indre mål, 90,3 x 72,2 cm rammemål

Plassering: korridor i 4.etasje i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Ingen direkte skader fra eksplosjonen, uskadet, ikke benyttet syrefri innramming.

Behandling

Ny syrefri innramming og merket.

ANDERS KJÆR: «Åpent vindu V», 1976, KORO.002691

KORO.002691

Kunstner: ANDERS KJÆR

Tittel: «Åpent vindu V»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1976

Teknikk/materiale: trykk, serigrafi

Mål: 68,5 x 49,5 cm indre mål, 73,5 x 98,5 cm rammemål

Plassering: korridor i 3. etasje i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Ingen direkte skader fra eksplosjonen, uskadet, ikke benyttet syrefri innramming.

Behandling

Ny syrefri innramming og merket.

SUZANNE ØGAARD: «L'Orage», 1979, KORO 002695

KORO.002695

Kunstner: SUZANNE ØGAARD

Tittel: «L'Orage»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1979

Teknikk/materiale: trykk

Mål: 62,5 x 54,5 cm indre mål, 83,5 x 77,5 cm rammemål

Plassering: ukjent i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Verket er i god stand, noe flekker på trykket utenfor bildeflaten, og papiret er skåret ujevnt på høyre side, stammer sannsynligvis fra produksjonen. Ikke benyttet syrefrie materialer.

Behandling

Ny syrefri innramming og merket.

MORTEN H. MAGNUS: «Kierka», (1975), KOR0.002703

KORO.002703

Kunstner: MORTEN H. MAGNUS

Tittel: «Kierka»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1975

Teknikk/materiale: trykk, etsning

Mål: 20,8 x 26,9 cm indre mål, 39,5 x 47,5 cm rammemål

Plassering: korridor i 5. etasje i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Ingen direkte skader fra eksplosjonen, skadene har oppstått etter at bildet har falt ned og ligget på gulvet. Glasset har vært knust, og bladet har gjennomgående skader/hull, det er også skrapet opp i overflaten. Det meste av originalmaterialet er til stede, men måtte legges på plass. Det var også skittent og med mye gipsstøv på overflaten. Bladet bærer også preg av å ha vært innrammet tidligere. Tapen som var brukt til å forsegle bildet, hadde gått i oppløsning. Ikke benyttet syrefrie materialer

Behandling

Overflaten er støvsugd og børstet. Etter at løse deler av overflaten ble konsolidert, ble overflaten rengjort med sotsvamp. Bildet ble retusjert med «Daler-Rowney» vannfarger. Funori ble brukt til konsolidering og festing av løst materiale. Ny syrefri innramming og merket.

MORTEN H. MAGNUS: «Bryllup i Folldalen», (1979), KORO.002704

KORO.002704

Kunstner: MORTEN H. MAGNUS

Tittel: «Bryllup i Folldalen»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1979

Teknikk/materiale: trykk, etsning

Mål: 68,5 x 94,5 cm rammemål

Plassering: korridor i 4. etasje i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Ingen direkte skader fra eksplosjonen. Glasset var knust og støvete, og overflaten hadde flere riper og hakk fra glass i bildets øvre høyre del. Mange fingermerker på baksiden av bladet, sannsynligvis fra produksjonen. Ikke benyttet syrefrie materialer.

Behandling

Bildet er støvsugd og børstet. De oppstående fibre er lagt ned og konsolidert med Funori. Der papiret syntes gjennom trykksverten, ble det retusjert med akvarellfarger. Merket med KORO-nr. på baksiden og ny syrefri innramming.

MORTEN H. MAGNUS: «Til Karoline» (1975), KORO.002705

KORO.002705

Kunstner: MORTEN H. MAGNUS

Tittel: «Til Karoline»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1975

Teknikk/materiale: trykk, radering

Mål: 39 x 53 cm indre mål, 57,5 x 73,5 cm rammemål

Plassering: korridor i 3. etasje i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Ikke direkte skader fra eksplosjonen. Stabilt, mindre skader fra glass. Selve trykket er noe flekkete og bulkete. Dette er skader som var der før bildet ble rammet inn. Syrefrie materialer ikke benyttet.

Behandling

Lett retusj og ny syrefri innramming.

WILLIBALD STORN: «IKON», Ukjent datering, KORO.002733

KORO.002733

Kunstner: WILLIBALD STORN

Tittel: «Ikon»

Betegnelse: grafikk

Datering: datering ukjent, 1978?

Teknikk/materiale: trykk, etsning

Mål: 30 x 33,5 cm indre mål, 49 x 57,5 cm rammemål

Plassering: ukjent plassering i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Uskadet, ikke benyttet syrefri innramming.

Behandling

Ny syrefri innramming og merket.

DAGFINN KNUDSEN: «Prest», Ukjent datering, KORO.002738

KORO.002738

Kunstner: DAGFINN KNUDSEN

Tittel: «Prest»

Betegnelse: grafikk

Datering: ukjent datering

Teknikk/materiale: trykk, kaldnål

Mål: 32,5 x 51,5 cm indre mål, 50,5 x 71,5 cm rammemål

Plassering: korridor i 5. etasje i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Direkte skader fra eksplosjonen. Glasset var knust. Noen skraper i overflaten. Gipsflekker over hele overflaten. Sidelys viser omfattende overflateskader og hakk. Ikke syrefrie materialer.

Behandling

Bildet ble støvsugd og børstet med sauehårsbørste. Gipsrester ble fjernet med sotsvamp. Oppstående fibre i overflaten ble konsolidert med funorilim og lagt ned med teflon-falsebein. Bladet ble støvsugd igjen for å fjerne rester etter svampen. Ny syrefri innramming og merket.

TERJE RESELL: «Par II», 1981, KORO.002740

KORO.002740

Kunstner: TERJE RESELL

Tittel: «Par II»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1981

Teknikk/materiale: trykk, kaldnål

Mål: 33 x 42 cm indre mål, 51,5 x 67,5 cm rammemål

Plassering: ukjent plassering i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Ingen direkte skader fra eksplosjonen. Glasset var knust, og det var glassfragmenter over hele bildeflaten.

Behandling

Rengjort med børste og støvsuger. Merket på baksiden og rammet inn på nytt med syrefrie materialer.

RIGMOR HANSEN: «Still life VII», 1977, KORO.002742

KORO.002742

Kunstner: RIGMOR HANSEN

Tittel: «Still life VII»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1977

Teknikk/materiale: trykk, etsning

Mål: 21,5 x 27 cm indre mål, 40,5 x 48,5 cm rammemål.

Plassering: korridor i 6. etasje i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Uskadet, ikke benyttet syrefri innramming.

Behandling

Ny syrefri innramming og merket.

WILLIBALD STORN: «Løpende glede», 1980, KORO.002744

KORO.002744

Kunstner: WILLIBALD STORN

Tittel: «Løpende glede»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1980

Teknikk/materiale: trykk, etsning

Mål: 50 x 40 cm indre mål, 70,5 x 60,5 cm rammemål

Plassering: ukjent plassering i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Uskadet, ikke benyttet syrefri innramming.

Behandling

Ny syrefri innramming og merket.

TERJE RESELL: «Hverdagsglede», 1981, KOR0.002750

KORO.002750

Kunstner: TERJE RESELL

Tittel: «Hverdagsglede»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1981

Teknikk/materiale: trykk, kaldnål

Mål: 33,5 x 43,5 cm indre mål, 51,5 x 67,5 rammemål

Plassering: ukjent plassering i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Ingen direkteskader fra eksplosjonene, men fallskader. Glasset knust, glassfragmenter i overflaten, noen bulker i bildets nedre del.

Behandling

Støvsugd overflaten, bulkene rettes ut med falsebein og funorilim. Bildet merkes og rammes inn på nytt med syrefri materialer.

TERJE RESELL: «Skulk», 1981, KORO.002751

KORO.002751

Kunstner: TERJE RESELL

Tittel: «Skulk»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1981

Teknikk/materiale: trykk, kaldnål

Mål: 32 x 44 cm indre mål, 51,5 x 67,5 cm rammemål

Plassering: ukjent plassering i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Ingen direkte skader fra eksplosjonen, men fallskader. Glasset var knust. Verket hadde skader i overflaten som følge av at glasset var knust. Verket hadde også sprutskader fra skittent vann.

Behandling

Verket ble først rengjort med støvsuger og børste for å fjerne glassfragmenter. Dette fjernet også store deler av restene fra det skitne vannet, resten lot seg fjerne med sotsvamp. Oppskrapingene ble lagt ned og fuktet med funorilim og lagt i press. Innrammet på nytt med syrefrie materialer.

TERJE RESELL: «Løype», 1981, KORO.002752

KORO.002752

Kunstner: TERJE RESELL

Tittel: «Løype»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1981

Teknikk/materiale: trykk, kaldnål

Mål: 34,5 x 39,5 cm indre mål, 55,5 x 67,5 cm rammemål

Plassering: ukjent plassering i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Uskadet, ikke syrefrie materialer.

Behandling

Ny syrefri innramming og merket.

LIV BENEDICTE NIELSEN: «Paradis», 1981, KOR0.002755

KORO.002755

Kunstner: LIV BENEDICTE NIELSEN

Tittel: «Paradis»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1981

Teknikk/materiale: trykk, fargelitografi

Mål: 49 x 64 cm indre mål, ukjent rammemål

Plassering: korridor i 5. etasje i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Ingen direkte skader fra eksplosjonen, men fallskade. Glasset var knust, selve verket er uskadet. Ikke syrefrie materialer.

Behandling

Ny syrefri innramming og merket.

RIGMOR HANSEN: «Blomster VI», 1978, KORO.002760

KORO.002760

Kunstner: RIGMOR HANSEN

Tittel: «Blomster VI»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1978

Teknikk/materiale: trykk, etsning

Mål: 21,5 x 27 cm indre mål, 40,5 x 48,5 cm rammemål

Plassering: korridor i 6. etasje i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Uskadet, ikke syrefrie materialer.

Behandling

Ny syrefri innramming og merket.

BENGT MOBERG: «Chamaedorea», 1981, KOR0.002761

KORO.002761

Kunstner: BENGT MOBERG

Tittel: «Chamaedorea»

Betegnelse: Grafikk

Datering: 1981

Teknikk/materiale: trykk, serigrafi

Mål: 55,5 x 39,5 cm indre mål, 74,5 x 60,5 cm rammemål

Plassering: korridor i 5. etasje i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Uskadet, ikke syrefrie materialer.

Behandling

Ny syrefri innramming og merket.

LOUISE DAHM HEDEMARK: «Uten tittel», ukjent datering, KORO.002763

KORO.002763

Kunstner: LOUISE DAHM HEDEMARK

Tittel: «Uten tittel»

Betegnelse: grafikk

Datering: ukjent datering

Teknikk/materiale: trykk

Mål: 52,6 x 72,1 cm indre mål, 73,5 x 91,5 cm rammemål

Plassering: ukjent plassering i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Uskadet, ikke syrefrie materialer.

Behandling

Ny syrefri innramming og merket.

BENTE TØNNESSEN: «To krukker», 1993, KORO.004817

KORO.004817

Kunstner: BENTE TØNNESSEN

Tittel: «To krukker»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1993

Teknikk/materiale:

Mål: 52 x 41 x 6 cm

Plassering: Inngangsparti i Statsrådssalen i S-blokka, Regjeringskvartalet

Tilstand

Uskadet og stabil, noen skader på rammen.

Behandling

Rammes inn på nytt.

TERJE RESELL: «Alene», 1981, Uten KORO-nr.

Kunstner: TERJE RESELL

Tittel: «Alene»

Betegnelse: grafikk

Datering: 1981

Teknikk/materiale: trykk, kaldnål

Mål: 33 x 42 cm indre mål, 51,5 x 67,5 cm rammemål

Plassering: ukjent plassering, S-blokka

Tilstand

Direkte skader fra eksplosjonen, og fallskader. Glasstøv over hele bildet. Nederste del av bildet rundt beina var svært oppskrapet av knust glass. Overflaten har fått en annen glans der de skarpe glasskårene har «høvlet overflaten». Det var også store hakk i overflaten, men de gikk ikke igjennom papiret. Også noen gipsmerker. Ikke brukt syrefrie materialer.

Behandling

Bildet er støvsugd. Svamp er brukt til å fjerne gips. Det er ikke gjort noen forsøk på å reparere de områdene der glansen er endret. Der glasset har skåret gjennom trykksverten, er papiret lagt tilbake og limt med Funori. Det er foretatt en lett retusj i de områdene trykksverten var skrapet bort. Bildet ble merket og rammet inn på nytt med syrefrie materialer.

Generelle tiltak

I tillegg til foregående omtale av håndtering og foreslåtte tiltak for enkeltverkene fra regjeringskvartalet, følger en gjennomgang av generelle tiltak i forbindelse med håndtering av kunst ved en krisehendelse. Det gis råd om krisehåndtering og utarbeidelse av kriseplaner samt forebyggende tiltak. Avslutningsvis omtales mulige løsninger for omplassering av kunsten i dette konkrete tilfellet etter hendelsen i regjeringskvartalet 22. juli 2011.

Krisehåndtering

Innledning

Hendelsen i regjeringskvartalet har tydeliggjort behovet for å være forberedt på katastrofale hendelser. KORO har i den anledning utarbeidet generelle råd og en konkret kriseplan for håndtering av kunst under KORO's forvaltningsansvar. Dette er basert på erfaringene som er gjort i regjeringskvartalet. Disse erfaringene er viktige å ta med videre i forbindelse med en forsvarlig forvaltning av kunst i det offentlige rom generelt.

Kriseplanen er utarbeidet for KORO og er tilpasset KORO's virksomhet. KORO's virksomhet kjennetegnes ved at vår kunst er spredt rundt i hele Norge, og derfor har vi ikke umiddelbar tilgang til den kunsten vi har ansvar for. Vi er avhengige av at brukerne som har det daglige forvaltningsansvaret for kunsten, tar kontakt med KORO ved en krise i henhold til brukeravtalen punkt 8., 3. ledd om varsling ved brann, tyveri eller annen skade.

Erfaringene fra prosjektet for uttaking av kunst fra regjeringskvartalet bekrefter at en krise vil ha tre faser. Før krisen, under krisen og etter krisen. Vi erfarte at god preventiv forvaltning av kunsten under den første fasen, har stor betydning for de på følgende faser av en krise. En godt utarbeidet krise-/beredskapsplan vil ha stor betydning for arbeidet under krisen og etter krisen, i form av redusert verditap og redusert bruk av ressurser.

Under disse tre fasene vil forberedelsene følge samme mønster; å identifisere risikoen, hindre at denne får virke på kunstverket og minimere skaden av risikoen, hvis den får virke på kunstverket.

Faktorer som kan medføre skade på kunstverket:

- brann
- vann
- sot
- fysiske krefter, håndtering, fall, støt
- biologisk aktivitet, mugg, insekter og andre skadedyr
- Tap av dokumentasjon
- Raske endringer i miljøet, endringer i temperatur og relativ luftfuktighet

Risikoen for at disse faktorene skal kunne virke på kunstverket, vil alltid være til stede i varierende grad og med varierende hyppighet. Hvis det er stor sannsynlighet for at en hendelse vil inntre og at den vil påføre verket omfattende skade, bør det reageres med en gang, i motsetning til der hvor sannsynligheten for skade er liten og skadeomfanget vil være lite. Det må også vurderes hvor lett eller vanskelig det vil være å redusere mulighetene for at risikofaktoren kan virke på kunstverket. I

noen tilfeller kan det være svært små tiltak som må gjennomføres for å redusere risikoen for skade til et akseptabelt nivå, som for eksempel å flytte eller dekke til kunstverket.

Risikoen og sannsynligheten for at skadefaktorene skal kunne påføre skade på et kunstverk, vil endre seg etter hvilken fase man befinner seg i, og vil stadig være i forandring etter hva slags type risiko og hva slags kunstgjenstand det er snakk om, særlig under og etter krisen. Vurderingene her kan være så komplekse og situasjonsbetingede at det kan være vanskelig på forhånd å gi absolutte råd om hva som bør gjøres. Disse situasjonene vil som regel kreve at de løses på stedet av personer med erfaring og kompetanse, som kan identifisere risikoen, kjenner til hva som utgjør en risiko for de enkelte kunstverk og vet hvilke tiltak som kan utføres uten å påføre kunstverket skade. Denne kunnskapen vil være svært viktig i alle faser.

Fase en, alminnelig god forvaltning av kunsten

Utarbeidelse av en kriseplan vil være en del av fase en. Ideelt sett vil den være basert på en risikoanalyse, hvor den stedlige risikoen for en skadelig hendelse vurderes opp mot kunstverkets sårbarhet. Deretter utarbeides planer for hver hendelse, for eksempel brann, vannskade, tyveri og hærverk. Planen vil da si noe om hva som skal gjøres med kunstverkene ved de forskjellige tilfellene.

I tillegg til å utarbeide selve kriseplanen bør det også gjøres andre forberedelser. Dette kan være å oppdatere register, slik at man alltid vet hvor kunsten er, og hvordan den ser ut. Denne informasjonen bør være enkelt tilgjengelig, slik at de som har i oppdrag å sikre kunsten, vet hva de skal ta ut og hvor det er.

Videre kan også selve kunsten forberedes slik at vil den vil tåle å flyttes hvis det skulle være nødvendig i en krisesituasjon. For maleri kan dette være å montere rammer som kan lette håndteringen og beskytte verket. Bakplater vil også kunne beskytte maleriet mot skader. Dette må gjøres på en slik måte at det ikke påvirker den visuelle opplevelsen av verket.

En annen type forberedelse er å ha nødvendig materiell tilgjengelig. Det kan være egnet materiale for tildekking eller spesialverktøy for å demontere verket hvis nødvendig. Videre kan også opphenget ha betydning ved at et godt oppheng vil forhindre at kunsten faller ned fra veggen og får ytterligere skader. På en annen side må opphenget også være av en slik art at det på en enkel måte er mulig å ta ned verket når det er nødvendig. Det må vurderes i hvert tilfelle hva som bør vektlegges. Det er også viktig at disse foranstaltningene ikke går på bekostning av opplevelsen av verket.

I de tilfeller kunsten er flyttbar, er det en stor fordel om det allerede i kriseplanleggingen er vurdert alternativer for hvor kunsten skal flyttes. Lokalet bør være rent, tørt og det bør være mulig å regulere temperaturen i rommet. Lokalet bør også være stort nok til at kunsten kan pakkes og sikres.

Fase 1 er i praksis hele forberedelsen på en krise eller en katastrofal hendelse, og det er viktig å ha en holistisk tilnærming til denne fasen. Den involverer både bruker og KORO og har stor betydning for de involverte i fase 2. Det kan også hevdes at en god forberedelse for en katastrofal hendelse er en følge av god forvaltning. Vi ser her at det er mye som kan gjøres, men det fordrer en videre utvikling av samarbeidet mellom KORO og brukerne.

Det er ikke bare ved en krise det kan være nødvendig å flytte kunstverket. For eksempel ved oppussing av lokaler og flytting av virksomheten, eller ominnredning, kan det være nødvendig å flytte

kunstverket for å redusere risikoen for skade. Ved at man allerede har tenkt igjennom og forberedt hvordan kunstverket skal flyttes, kan dette redusere risiko.

Fase to, under selve krisen

Under selve krisen eller rett etter vil det være av avgjørende betydning at personer med rett kompetanse kommer raskt til stedet, og at de har tilgang til riktig informasjon. Dette vil i stor grad avhenge av hvor godt dette er forberedt i fase en, og om personell med slik kompetanse er tilgjengelig. Målet ved denne fasen er å sikre kunsten. Det vil si å flytte eller dekke til kunsten slik at risikoen for skade blir minimert i den grad det er praktisk mulig. Det må også understrekes at hensynet til liv og helse alltid må gå foran.

Videre vil det under selve krisefasen være vanskelig å få umiddelbar adgang til kriseområdet. Dette er som regel begrunnet ut ifra hensyn til personlig sikkerhet. Det kreves opplæring og erfaring, samt verneutstyr og klarering, for å oppholde seg på et kriseområde. I praksis vil det bare være folk fra brannvesenet og politi som har adgang. I mange tilfeller kan det ta lang tid, i regjeringskvartalet tok det cirka tre uker, før kunsthøgskolen kunne arbeide inne på området. Dette vil også avhenge av hva slags hendelse det er snakk om, ved en vannskade/flom kan det for eksempel hende at man har umiddelbar adgang. Uansett er tidsaspektet svært viktig, fordi jo lengre nedbrytningsfaktorer som vann og sot får virke på kunstverket, jo større er risikoen for permanente skader.

Fordi rask innsats er viktig, særlig ved brann og vannskade, har KORO opprettet kontakt med Restverdiredning (RVR) som er en del av brannvesenet. RVR er blant de første som har adgang til kriseområdet. RVR disponerer 19 biler med bergingsutstyr plassert rundt i Norge. Disse bilene har utstyr som kan brukes til kunsthåndtering, og de har også annet utstyr til skadebegrensning. For at RVR skal kunne yte bistand med berging av kunst under en krise, forutsetter dette at RVR har informasjon om at det finnes kunst på stedet og hvor kunsten befinner seg. Ideelt sett vil denne informasjonen allerede være tilgjengelig for brannvesenet som et ledd i utarbeidelsen av kriseplaner i fase en. Siden RVR og brannvesenet er blant de første som har anledning til å sikre kunsten under en krise, er det ønskelig å utvide dette samarbeidet på sikt. Målet vil være at RVR og brannvesenet får opplæring i kunsthåndtering, slik det allerede gjøres i Sverige.

KOROs kunst er spredt over hele landet. Dette medfører at det i mange tilfeller ikke vil være mulig å få en representant fra KORO til stedet raskt nok. Derfor er det opprettet kontakt med Nordisk Konservatorforbund, avdeling Norge (Nkf-N) som har medlemmer flere steder i Norge, slik at de kan kontaktes for råd under en krise. Lokale museer kan i mange tilfeller også bidra med ekspertise. Det pågår nå arbeid innen Nkf-N for å opprette et kriseteam.

For at bergingen av kunst under en krise skal være effektiv, må de som har påtatt seg å ta ut eller sikre kunsten, ha tilgang på riktig informasjon. Det kan være informasjon om hvilke verk som skal tas ut, eller hvordan det skal sikres, hvor kunsten er, og eventuelt hva som skal prioriteres. Dette kan variere etter hva slags hendelse og type kunstgjenstand det dreier seg om. En slik beslutning bør helst tas av en erfaren konservator på stedet. I de tilfeller konservator ikke har adgang til kriseområdet, er det viktig å få denne informasjonen frem til de som har adgang til området. I praksis kan dette gjøres ved å sende informasjonen til 110-sentralene på e-post, som videresender denne direkte til brannmannskapet på stedet eller til RVR.

Fase 3, ivaretagelse og istandsetting av kunsten

Denne fasen dreier seg i hovedsak om sikring og istandsetting av kunsten som er berget under fase 2. Det er ikke noe skarpt skille mellom fase 2 og 3, men den siste skiller seg fra fase 2 ved at det nå i større grad jobbes med selve kunsten. Hvor omfattende arbeidet vil være i denne fasen, avhenger i stor grad av hvor vellykket de foregående fasene ble gjennomført, og selvfølgelig av skadeomfanget. Type skader har stor betydning for hvordan denne fasen gjennomføres.

Det første som må gjøres er å sortere kunsten, hva haster og hva haster ikke. Dette vil avhenge av type skade og type kunst. For eksempel ved brann der kunstverkene er uskadet, men dekket av sot. Hvis kunsten har porøse overflater, må verkene behandles med en gang, samtidig som overflaten til verkene ikke må røres, for ellers vil soten bli vanskeligere å fjerne. Desto lengre tid soten er på overflaten, desto bedre vil den feste seg. Dette vil også avhenge av type sot og type brann. Her vil også luftfuktighet og temperatur spille inn, som igjen vil ha betydning for om soten reagerer kjemisk med kunstverkets overflate.

Det er særlig ved vannskader og brann at situasjonen kan bli svært kompleks med mange faktorer som vil spille inn. De beslutningene som tas på dette tidspunktet, vil ha stor betydning for hvor omfattende de endelige skadene blir. Vurderingene og avgjørelsene som må tas, kan være svært komplekse og bør helst foretas av en erfaren konservator.

En viktig del av fase 3 er evaluering av hvordan krisen ble håndtert, av hva som fungerte og hva som ikke fungerte. Dette vil kunne forbedre fremtidige håndteringer av kriser. De erfaringer som gjøres gjennom en slik evaluering, bør vurderes opp mot eksisterende beredskapsplaner for å se om det er behov for endringer eller tillegg. Det er viktig at KORO inkluderes i denne evalueringen, fordi KORO kan videreformidle erfaringene til andre brukere og inkorporere disse erfaringene ved produksjon og utplassering av nye verk.

Tiltak

Som det går frem ovenfor er en vellykket krisehåndtering i de fleste tilfeller et resultat av en forsvarlig forvaltning av kunsten. Dette innebærer at beredskapsplaner er utarbeidet og at kunsten er sikret. Det er ofte lite som skal til for å gjennomføre tiltak som vil ha stor betydning for skadeomfanget ved en krise. Dette forutsetter at de involverte har kunnskap hva som bør gjøres i de enkelte fasene.

Følgende tiltak bør gjennomføres:

Under produksjon og utplassering av kunsten:

- Økt bevissthet om materialvalg ved produksjon av kunst, slik at det ikke velges materialer som er sårbare for den risiko som finnes på stedet.
- De sikringstiltak som er praktisk mulige å gjennomføre uten at det forstyrrer opplevelsen av verket, inkluderes i produksjonen av verket.
- Type oppheng vurderes, i henhold til risiko på stedet.
- Plassering av kunsten må vurderes i henhold til eventuell stedlig risiko.

- Registrering og dokumentasjon av tiltak, slik at de er tilgjengelige for aktørene under en krise.
- Vedlikeholdsplan følger av brukeravtalen, men i mange tilfeller bør den gjennomgå av bruker og konservator i felleskap på stedet. Behovet for dette avhenger av type kunstverk og hvor komplisert vedlikeholdet er.

Når kunstverket er overlevert til bruker:

- Opprinnelig plassering og sikring av verket, bør vurderes hvis bruken av bygget endrer seg. Er den opprinnelige passive sikringen fremdeles hensiktsmessig?
- Tildekking; hvis verket ikke lett kan flyttes, bør det vurderes å ha egnet tildekkingsmateriale lagret i umiddelbar nærhet til verket.
- Hvordan demontere verket, instruksjoner om dette bør være lett tilgjengelige for de som eventuelt skal flytte verket.
- Kontakt med brannvesenet, slik at brannvesenet vet hva som skal prioriteres ved en krise og hvor den prioriterte kunsten befinner seg.

Kunstverk som allerede er i brukers besittelse.

- Risikoanalyse/vurdering, hvilke risikofaktorer er tilstede?
- Vurdering av verkenes tilstand. Er de sårbare for de avdekkede risikofaktorer? Er vedlikeholdsplanen tilstrekkelig?
- Sikring, har sikringen fungert eller må den revurderes og/eller oppdateres?
- Krisepanlegging, har bruker en plan for hva som skal gjøres med kunsten under en krise?
- Registrering, er registrerte opplysninger korrekte?
- Prioritering, er noen kunstverk viktigere enn andre?
- Brannvesen, er informasjonen tilgjengelig?

Det er naturlig at KORO har ansvaret og at selve prosjektet bærer kostnadene til forsvarlig forvaltning under produksjon og utplassering av kunsten. KORO bør ivareta kunnskapen og erfaringen som er nødvendig i denne delen av prosjektet. KORO vil også ha erfaring fra tidligere prosjekter som vil være til nytte for kommende prosjekter. Hvis det er klart at vedlikeholdskostnadene vil være ekstraordinært store allerede ved produksjonen, bør disse kostnadene innbakes i prosjektet.

Når kunsten er overlevert til bruker, er det brukeren som er ansvarlig for forvaltningen av kunsten slik at kunsten fremstår på best mulig måte. Men det er stor variasjon i type kunstverk. Noen vil være mer krevende enn andre både med tanke på forvaltning og sikring. Det er stor forskjell på en steinskulptur og en elektronisk installasjon. Det kan være rimelig at det ved kompliserte verk kan kreves mer oppfølging fra KORO's side, hvis KORO har ressurser til dette. I de tilfellene kostnadene ved forvaltning og å holde kunsten i visbar stand blir uforsvarlig store, bør det vurderes om kunsten fortsatt skal være utplassert.

I de tilfeller kunsten allerede har vært hos bruker i lang tid og det er ikke gjort noen forberedelser på krise fordi det ikke var noe krav når kunstverket ble over levert, bør KORO kunne ha en rådgivende funksjon. Selv om bruker overtok kunsten på en tid hvor kunnskapene om hvordan kunsten kunne

beskyttes ved krise var små, er det naturlig at tiltakene gjøres i forbindelse med vanlig vedlikehold av kunsten.

Konklusjon

Hendelsen den 22. juli 2011 viste med all mulig tydelighet at forebyggende planer for krisehåndtering er viktig. Dette gjelder også for kunsten. Erfaringer fra KORO's arbeid med uttaking og ivaretagelse av kunsten i regjeringskvartalet tyder også klart på at generell satsing på forvaltningsarbeid er viktig. En stor del av skadene som ble konstatert, kunne trolig ha vært forhindret ved mer forsvarlig ivaretagelse.

Rådet fra KORO i denne sammenheng vil således være:

- Sterkere satsing på forsvarlig løpende forvaltning av kunsten i offentlige rom
- En mer proaktiv holdning i forvaltningsarbeidet
- Tilrettelegging for egnede tiltak i tilfelle krise i form av analyser, kriseplaner, oversikt og kunnskap om kunsten og kontaktnett for aksjon og håndtering
- Tiltak for kompetanseheving innenfor forvaltning av kunst hos alle virksomheter som har ansvar for forvaltning av kunst i statens eie

Hva bør gjøres med kunsten?

Det var en omfattende samling av kunst i regjeringskvartalet, store deler av samlingen er av høy kvalitet med verker som er en viktig del av nyere norsk kunsthistorie. Kunsten bør derfor raskest mulig tilbake til det offentlige rom den var ment for. Fra KOROs side er det ønskelig at verkene gjøres tilgjengelig for offentligheten og ikke oppbevares på et lager.

Det hersker nå stor usikkerhet om hva som skal skje med regjeringskvartalet. Det er uansett ikke mulig å sette verkene tilbake til sine opprinnelige omgivelser fordi de enten ikke eksisterer lenger, eller de er blitt endret. Det vil således ikke la seg gjøre å sette verkene tilbake i sin originale kontekst.

Som en følge av eksplosjonen 22. juli 2011, har den skadde kunsten også blitt en primærkilde til det som skjedde. I og med at alle sporene etter eksplosjonen slettes i forbindelse med en rehabilitering eller rivning av regjeringskvartalet, finnes det ikke mange primærkilder. Fotografier og nedtegninger er allerede tolkede kilder til eksplosjonen og må betraktes som sekundærkilder til det som skjedde. Ved å se på skadene til skulpturen «Aurora», kan man få et direkte fysisk inntrykk av den ødeleggende kraften til eksplosjonen.

Det er viktig å ta vare på denne dokumentasjonsverdien som kunstverkene har blitt påført, så lenge det ikke utsetter verkene for ytterligere skader eller risiko. Det må også avklares med kunstneren eller kunstnerens representanter at verkene brukes på denne måten.

Istandsettingen av kunsten er blitt gjort under forutsetningen om at verkene skal tilbake til bruker. Under prosessen med istandsetting har det vært nevnt flere mulige løsninger for bruk og plassering av kunsten som var i regjeringskvartalet. Denne rapporten har ikke som mål å anbefale eller ta stilling til noen av disse alternativene, men finner det riktig å nevne dem.

Det har vært vist interesse for et kunnskapssenter for 22. juli 2011. Hvorvidt dette skal fokusere på selve hendelsen eller hvordan 22. juli 2011 har påvirket kunsten er uvisst. Uansett vil noe av kunsten ha stor dokumentasjonsverdi for hendelsen og kan ha en sentral plass i et slikt senter.

Muligheten for å lage et rom eller nisje i et eventuelt nybygg eller renoverert bygg som er tilpasset kunsten, har også vært nevnt. Her tenkes at det lages et område innendørs i det nye regjeringskvartalet hvor kunsten plasseres. Kunsten som var i R4 vil særlig være aktuell i en slik sammenheng. Det oppnås da at verkene fortsatt har muligheten til å spille opp mot hverandre, slik som var den opprinnelige tanken bak verkene «Samklang» i R4s foajé. Dette alternativet vil ha hovedfokus på kunsten og vil i stor grad ivareta kunstens intensjon.

Ingen av disse alternativene vil kunne materialisere seg før usikkerheten rundt hva som skal skje med regjeringskvartalet er avklart. Uansett vil det gå lang tid før kunsten kan utplasseres.

Som nevnt innledningsvis i dette kapitlet, ønsker KORO at kunsten skal tilbake til det offentlige rom som kunsten ble laget for, men det opprinnelige offentlige rommet eksisterer ikke lenger. KORO er derfor av den oppfatning at skal kunsten plasseres ut igjen, må den utplasseres i samsvar med sine nye omgivelser, slik at kunstens intensjon blir best mulig i varetatt.

Dette kan best oppnås ved at det benyttes kunstfaglig ekspertise i arbeidet. Målet vil da være å få verkene plassert i en ny helhet på egnede steder, slik at kunsten får en respektfull behandling og trer inn i en ny sammenheng som gir kunsten den plass den skal ha.

KORO ønsker derfor at tilbakeplasseringen skjer på en måte der alle involverte parter er representert, sammen med kunstfaglig ekspertise. Dette vil være representanter utnevnt av KORO. Det vil i dette tilfellet vil det være naturlig at DSS representerer regjeringskvartalsmiljøene, siden de er ansvarlige for fellesområdene i regjeringskvartalet.

En grundig og transparent prosess vil sikre at hensynet til kunsten, kunstnere, brukerne og sikring av kunsten vil bli i varetatt.